

EENVOUDIGE MEDEDEELINGEN

AANGAANDE

de genezing van eene Krankzinnige

DOOR HET

LEVENS-MAGNETISMUS.

DOOR

A. HOEK,

Genees-, Heel- en Verloskundige te 's Gravenhage.

Niet in den handel.

'S GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

1868.

Mejufvrouw van B...., geb. te Delft, oud 22 jaren, over wie in deze bladen gehandeld wordt, was reeds van hare vroegste jeugd, door verschillende oorzaken, zeer lijdende geweest. Gedurende de vijf laatste maanden was zij vervallen in een volslagene krankzinnigheid, die gedurende de laatste dagen in zoo ernstigen graad toenam, dat er reeds besloten was, haar in een krankzinnigengesticht te doen plaatsen. Alvorens zulks geschiedde, werd mij den 13 December 1850 gevraagd eerst nog eens eene proef met het magnetismus te nemen. Hoeveel bezwaar daarin ook ziende, gaf ik op sterken aandrang aan die uitnoodiging gehoor. Op denzelfden dag reeds werd door mij eene proef genomen, met dat gevolg, dat zij zeer spoedig in dien verhoogden magnetischen toestand geraakte, die de magnetische slaap wordt genaamd.

Toen ik op den tweeden dag, op hetzelfde uur, de proef herhaalde, sprak zij reeds in dien toestand, die mij bleek een aanmerkelijken graad van helderziendheid verkregen te hebben. Van dit oogenblik af begint de mededeeling van al hetgeen gedurende de behandeling plaats gehad heeft, zoo wat de oorzaken en gevolgen der krankte als de geneeswijze der patiente betreft, volgens 't verhaal en de opgave van de lijde-

resse zelve, met uitzondering van die toelichtingen welke ik tot klaarheid der zaak meen noodig te zijn. In den aanvang zullen de mededeelingen oppervlakkig van weinig waarde schijnen, en toch kunnen en mogen deze voorzeker niet verzwegen worden.

Wij vangen alzoo aan met het verhaal der patiente, wier ouders te Delft woonachtig waren. Hare mededeelingen, die tijdens haar magnetischen slaap geschiedden, begonnen aldus: « Op mijn negende levensjaar hebben er zaken plaats gehad, die de gronden tot vele ziekten gelegd hebben, waarop ik nader terug zal komen. Nu alleen wil ik u zeggen en verzekeren, zoo gij mij wilt magnetiseren, dat ik den 10 Mei aanstaande, den laatsten aanval van krankzinnigheid hebben zal. Na dien dag evenwel zal ik nog niet geheel genezen zijn, maar van dien dag af zal de bestaande krankzinnigheid ophouden. Alleen zullen er later, door de bestaande hersenzwakke, nog enkele dagen komen waarop waanzinnige vlagen zich zullen toonen, doch deze zullen geheel in verband staan tot andere ziekelijke in het ligchaam bestaande toestanden, die men als terugwerkende tijdelijke oorzaken, voor de nog zoo gevoelige zwakke hersenen beschouwen moet. De reden waarom op den 10 Mei de waanzinnigheid ophouden zal, moet daarin gezocht worden, dat de stoornis van de zenuwvloeistof der lijdende zenuwen van het hart naar de hersenen op dien dag geheel hersteld zal zijn. Ik ben zeker dat zulks op dien dag zal geschieden, indien gij het niet verhindert. Later zal ik u wel zeggen, hoe ik dit met

zekerheid wist. Vele zijn intusschen de oorzaken welke bij mij, zoo ligchaams- als zielslijden teweeggebracht hebben. In mijn negende jaar is dat reeds begonnen. Toen ging ik uit Delft, bij een oom en tante te Dordrecht, die mij als kind wilden aannemen, wonen. Daar ben ik tot mijn veertiende jaar gebleven, maar ook daar heeft, door verschillende oorzaken, mijne gezondheid veel geleden.

» Mijne tante was niet van de gemakkelijkste, en zelve tusschenbeide niet zeer goed met het hoofd, dat men opgewondenheid van zenuwen noemde. In die opgewondenheid had zij niet zelden de ongelukkige gewoonte mij zeer dikwijls, vooral tusschen de schouders en op het hoofd te slaan, zoo zelfs dat de slagen tusschen de schouders oorzaak waren, dat ik van tijd tot tijd bloed opgaf. Ik werd daarenboven zeer beperkt in mijn eten. Een en ander werd nog verergerd door vele schrikken, veroorzaakt door onaangename mispelijke tooneelen. Het ergste van allen zijn geweest twee zeer belangrijke schrikken, waardoor toen reeds de zenuwen van het hart en die der hersenen zeer geleden hebben. Dit was de eerste grond tot een gemakkelijke ontwikkeling van hersenlijden en krankzinnigheid. De eerste schrik werd in Februarij 1839 veroorzaakt door een knecht van mijn oom, die bij ongeluk in de duisternis des morgens vroeg in het water viel en verdronk. De tweede schrik kwam den 1 December 1840, door iemand die zich zeer aan misbruik van sterken drank overgaf, waardoor, vooral gedurende de dronkenschap, hoogst onaangename tooneelen voorvielen. Dit een

en ander werkte zeer nadeelig op mijne gezondheid. Vooral in de linkerzijde was ik nooit zonder pijn bij het doen van bewegingen. De milt werd door opvulling der bloedvaten ziek. Wat ik sedert dien tijd al in die zijde geleden heb en nog lijd, is niet te gelooven. Ik zal er nog veel aan lijden, alvorens gij daarvan de oorzaak opgeruimd hebt. Nadat ik daarenboven nog veel van mijne tante niet alleen lichamelijk, maar ook moreel te lijden had gehad, ging ik in 1842 weder naar huis.

»Na verloop van vier jaren, en wel op den 12 April 1846, kon ik wederom voor eenigen tijd bij mijn oom gaan logeren. Reizende met de boot van Rotterdam, heb ik daar eene ontmoeting gehad die geheel mijn ziel in beweging bragt, en op mijne gezondheid, inzonderheid op mijne hersenen, een hoogst nadeeligen invloed uitoefende.» Gewichtige redenen bestaan er, om de bijzonderheden, volgens hare mededeelingen, in haren magnetischen toestand mij met de grootste kiescheheid gedaan, niet te melden, hoezeer ik er de overtuiging omtrent hare vaste zedelijke beginselen door bekwam. «Er heeft van dien tijd af een waanzinnigheid van drie weken bestaan, waarvoor ik destijds door doctor BRANDELER behandeld ben geworden, die, niet bekend gemaakt met de aanleiding, dat verschijnsel voor gewone koorts hield. Eindelijk hielden de onstuimigste werkingen op. Toch bleef ik na die zoogenaamde genezing langen tijd menschenhuw. Dit evenwel verminderde langzaam. Op 13 en 14 Maart 1847 had er wederom iets plaats, waardoor mijn gestel vreeslijk geschokt werd. Wel werd

hierdoor geene krankzinnigheid veroorzaakt, maar de zaak hield mijne gedachten en hersenen onophoudelijk in werking. Ik was toen 19 jaar, en verloofd aan iemand die mij een oprechte liefde toonde. Vier reizen had hij reeds naar Indië gedaan en ik had hem mijn woord van trouw gegeven onder deze voorwaarde, dat hij iets anders moest beginnen en nimmermeer naar Indië gaan mogt, in welk geval ik mijn woord terug nam. Kort evenwel na de verbindtenis, ontving ik het berigt, dat hij zich andermaal voor eene nieuwe reis verbonden had. Ik gaf hem mijne ontevredenheid te kennen, met terugneming van mijn gegeven woord. Niet lang daarna ontving ik het berigt dat hij zich verdronken had. Dit vooral heeft gedurende de drie laatste jaren mijne gezondheid zeer benadeeld, waartoe als laatste oorzaken, alvorens zich de krankzinnigheid in hare ergste mate openbaarde, nog twee omstandigheden medegewerkt hebben. De eene was een schrik in Julij 1850, en wel door iemand die mij vervolgde, toen ik 'smorgens vroeg uit het huis van mijne ouders naar den Heer KOOLHOVEN, waar ik destijds winkeldochter was, ging. Veertien dagen later viel mij een luik op het hoofd. Dit gaf mij hevige hoofdpijnen, ik kreeg erg de roos in het aangezicht en daarbij koorts, waaruit de krankzinnigheid, die tot heden niet opgehouden heeft, zich al meer en meer ontwikkelde. Uit de verschijnselen bij de genezing zal het blijken, hoe die verschillende oorzaken te zamen gewerkt hebben tot het ontstaan mijner tegenwoordige krankzinnigheid waarvan den 10 Mei het laatste toeval plaats zal hebben.»

Deze mededeelingen geschieden gedurende de tien eerste dagen nadat de behandeling aangevangen was. Op mijne vraag omtrent de zekerheid dat zij op bovengemelden datum genezen zoude zijn, gaf zij ten antwoord :

« Het was mij de eerste maal reeds alsof eene fluisterende stemme mij zeide: zie den dag uwer genezing, en ik zag den 10 Mei aanstaande. Zonder het magnetismus ware ik nimmer genezen, en de waarheid van dit gezegde zal u blijken uit de belangrijke verschijnselen, welke zich gedurende de behandeling zullen voordoen. Men had ook reeds het plan gevormd, hoewel ik daarvan niets wist, hetwelk ik thans met zekerheid weet, van mij in een krankzinnigengesticht te doen plaatsen, en toch zoude ik daar onder de zorgvolste behandeling nimmer genezen zijn. Ook dit zal uit de verschijnselen tijdens de behandeling blijken. God heeft het daarom anders en beter beschikt. » Haar toestand was van dien aard, dat men haar reeds opgesloten en alles in orde had gemaakt om haar naar een onzer beroemdste gestichten te zenden.

« Mijne krankzinnigheid, hoezeer door de laatste plaats gehad hebbende oorzaken, meer bepaald te voorschijn gekomen zijnde, moet evenwel meer nog als een gevolg worden beschouwd van vroeger plaats gehad hebbende zenuw- en hersenaandoeningen, inzonderheid na hetgeen op 12 April 1846 heeft plaats gehad. Hoezeer oogenschijnlijk genezen zijnde, bleef ik na dien tijd lang nog menschenschuw. Wanneer ik een vreemde ontmoette, werd ik door een gevoel aangegrepen alsof men mij vermoorden wilde. Dit denkbeeld was vooral het sterkst werkende in

mij, gedurende de drie weken toen ik door doctor BRANDELER behandeld werd. Ik bleef na dien tijd niet alleen een geruimen tijd de menschen schuwen, maar haatte hen. Hoezeer genezen zijnde, liever, genezen heetende, hield ik een zeer zwak en gevoelig punt in de hersenen. Wel waren mijne zenuwen duchtig opgewonden, maar dit werd voor sterkte gehouden, omdat ik in staat was vele bezigheden te doen. Het verrigten van vele zaken door opgewondenheid is echter geen kracht. Ook gaf ik toen, gelijk zulks thans nog het geval is, van tijd tot tijd bloed op, hetwelk vooral met het gebrek in de zij in verband staat. Het was een gevolg van de slagen en eerste schrikken die ik onderging tijdens ik bij mijn oom en mijne tante woonde. Vooral zijn mijne hersenen zeer verzwakt door hetgeen den 13 en 14 Maart 1847 plaats gehad heeft. Een voortdurende angst, met eigen verwijt, waaraan ik evenwel geen schuld had, heeft veel bijgedragen tot meerdere vatbaarheid om de thans bestaande hersenziekte te doen ontwikkelen. Daar niemand van de zaak iets wist en mogt weten, en ik ook niemand daarvan iets durfde mededeelen, hield ik mij zeer in en kon en durfde zelfs niet huilen. Dit bracht bij mij, gedurende eenige weken, een zeer opgezwollen keel te weeg, waarmede hevige benaauwdheid gepaard ging. Zeer moeilijk was mij hierdoor de slikking en ademhaling, waaruit wederom een ander verschijnsel, een soort van hik ontstond, geheel aan snikken gelijk, die zich bij de minste droefheid dadelijk openbaarde.

« Al de tegen die verschijnselen gegevene middelen

zijn vruchteloos geweest. Van toen af tot 1850 is mijne gezondheid zeer afwisselend geweest. De schrik evenwel op den vroegen morgen in Julij van het vorige jaar, gaf mij plotseling eene allerhevigste hoofdpijn, die mij niet meer verliet tot op veertien dagen later, toen ik door toeval een luik op het hoofd kreeg. Toen verliet mij die plaatselijke pijn, doch na verloop van eenige dagen openbaarde zich de krankzinnigheid. De negen eerste dagen had ik koorts, waartegen doctor KRANENDONK, die mij behandelde, quinine gaf. Twee malen werd ik in die dagen door een zenuwtoeval overvallen, waaruit een ligte graad van verlamming aan de eene zijde van het hoofd ontstond. Eenige dagen kreeg ik nog eene zeer ligte roosachtige huiduitslag in het aangezicht, die na aangewende middelen, plotseling wegging, om zich op de hersenen te plaatsen, waardoor er voor prikkelbaarheid eene geschikte gelegenheid bestond. Van toen is de krankzinnigheid onveranderlijk ingetreden, die tot heden voortgeduurd heeft. Evenwel werkt deze, zoo als gij opgemerkt zult hebben, zeer afwisselend met vlagen, niet altoos even erg. Dagelijks zelfs zijn er oogenblikken, waarin ik kalmer ben, zoo als ik geloof dat bij vele krankzinnigen het geval is. Dan kan men met mij spreken. Men geeft oogenschijnlijk wel zijnde, vrij goed antwoord, maar — ik verzeker u dat nu in mijn magnetischen toestand, — zonder daarvan eigenlijk iets te weten. Nu wel. Thans is mij alles helder en duidelijk, gelijk mij zulks al de datums zijn van de oorzaken der ziekte, waarvan ik geen enkele buiten den magnetischen slaap zoude kunnen opgeven. Door uwe behandeling zijt gij het gestel

meester geworden. Gij hebt reeds verscheidene malen de proef genomen; de ergste aanvallen kunt gij oogenblikkelijk door uwen invloed doen bedaren. Dit evenwel mag volstrekt niet meer plaats hebben, ten ware zulks door mij opgegeven wordt. Bij het ophouden door dien invloed, zou er vertraging in de genezing kunnen ontstaan, daar gewoonlijk na zulk een verschijnsel de krankzinnigheid met dezelfde volle kracht, zoo niet erger, reeds dadelijk weder te voorschijn treedt.»

Verscheidene malen had ik reeds de proef genomen. Zoo hevig kon de krankzinnige aanval niet zijn, of ik konde door de eenvoudigste wilskracht hem dadelijk tot bedaren brengen, hetwelk evenwel, blijkens bovengemelde opgaaf, niet meer, dan naar haar voorschrift, plaats mogt hebben. Dadelijk na 't ophouden der magnetische behandeling, trad het krankzinnig verschijnsel in deszells volle werking weder te voorschijn.

«Maar hoe werkt nu de krankzinnigheid, denkt gij, als zij zoo met hevigheid te voorschijn treedt? Wat dunkt u dat er dan geschiedt in die oogenblikken, tegenover die, wanneer ik mij rustig en kalm gevoel, hoewel ik dan niet buiten waanzinnigheid ben? Ik wil trachten het u zoo duidelijk mogelijk uiteen te zetten; welligt zal uwe geleerdheid en die van andere geleerde heeren, er zich niet mede vereenigen, en toch zeg ik u, gij kunt, evenmin als welke geneesheer ook, in mijne hersenen zien. In de eerste plaats moogt gij niet uit het oog verliezen dat de zenuwen van het hart zeer lijdende zijn, en dat zij dan vooral de grootste vlagen van

woede toonen; als er zich herinneringen aan vroegere zaken van onaangename aard voordoen. De zenuwen van het hart vinden in de hersenen den weg dien de gewone zenuwvloeistof in den gezonden toestand vervolgt, afgesloten, — beter wellicht uitgedrukt, de zenuwen die van het hart naar de hersenen gaan, zijn even als alle zenuwen tot de fijnste toe, met een vloeistof gevuld, die gestadig draaijenderwijze naar de hersenen wordt opgestuwd, en vervolgt in gezonden toestand door zeer fijne zenuwtjes haren weg. Hoe? dat is aardig; ik zie duidelijk, dat er juist zooveel vloeistof in eenige kleinere zenuwtjes overgaat als de grootere zenuw bevatte, die er mede verbonden is, om deszelfs weg door de hersenen te vervolgen, maar dit gebeurt thans bij mij niet. Wat gebeurt er? De aanstuwende vloeistof zwelt in eenige kleine zenuwtjes, hierdoor krijgt het het aanzien van een fijn, over de hersenen verspreid netje, o zoo fijn als rag, waardoor een gedeelte, als vlies over de hersenen opgeligt wordt. Zooverre die oplichting plaats heeft, verspreidt zich die vloeistof, hoezeer de fijne zenuwvliesjes gesloten blijven, als een wasem over het zieke gedeelte der hersenen, en dringt door zwelling niet in, maar op de mergzelfstandigheid der hersenen. Daar geeft zij een eigenaardigen prikkel. De hersenen (of hersenstof) verkrijgen hierdoor een soort van losheid, ik zoude zeggen, alles wat sluitend verband tusschen hersenzenuwen en hersenstof is, wordt verbroken; het denkvermogen houdt op, en men wordt woedende of uitermate vrolijk, of zeer neerslagtig, of geheel onverschillig. Alles hangt af van den indruk van het oog-

blik of van de werkende oorzaken, waardoor de krankzinnigheid is ontstaan, in verband tot de gedachten voor de uitbarsting die de krankzinnige vlaag voorafging. Dit verschijnsel duurt, zoo als gij weet, dan eens lang, dan wederom zeer kort. Dit alleen hangt af van den krampstaat der zenuwen, of van de krachtswerking der hersenen, die als tegenprikkel, die uitgezette vloeistof, weet terug te drijven, keerende langzaam in de zenuw of zenuwen van waar zij uitgegaan is, terug. Dit gaat niet altoos even spoedig, hetwelk wederom afhangt van de meerdere of mindere sluiting dier grooter zenuw of zenuwen.

Gij moet hierbij niet denken aan eene wezenlijke sluiting: de hersenen, hare kracht hernemende, drukken die zenuw of zenuwen toe. Hoe menigvuldiger nu de aanvallen zijn, hoe sneller de geheele hersenmassa in verzwakking toeneemt. Waar die zwakte meerder wordt, vermeedert in evenredigheid de krankzinnigheid, en wel daarom, omdat de zenuwen, welke de zenuwvloeistof opvoert, krachtiger worden, naarmate de hersenen zwakker worden. Dit is de reden, dat elke aanval van krankzinnigheid erger wordt en langer duurt. Bij voortdoring van dien toestand zouden eindelijk de hersenen zoo krachteloos geworden zijn, dat zij het vermogen niet meer hebben zouden om die stof terug te voeren; de hersenen zouden hierdoor in vervastiging toegenomen zijn, zoodat er, wat men ook gedaan had, geen genezen meer aan geweest ware.

Maar iets zonderling is vooral dit. Zoodra die stof uit de zenuwen op de hersenen begint te werken.

gevoel ik mij gewoonlijk hoogst gelukkig, dan geniet ik voor mijn gevoel, wat ik als kind schuldeloos genoot. Dit maakte, zoo als ik u reeds meermalen in mijn magnetischen toestand zeide, dat ik dan geen ongeluk kende en mij nimmer ongelukkig gevoelde. Daar de verbinding tusschen zenuwwerking en hersenstof verloren is gegaan, gevoel ik, omdat alle geregeld denken hierdoor verloren is, niet alleen geen ongeluk over dien waarlijk zoo beklagenswaardigen toestand, maar wat meer is, daar ik niet kan denken, verlangde ik ook nimmer buiten dien toestand te zijn. Nu ook kan ik u zeggen hoe hier het magnetismus werkt; nu ook is het mij duidelijk te verklaren, waardoor ik op den bepaalden dag, zoo juist opgegeven, genezen zal zijn, mits gij mij dagelijks magnetiseert. Elke dag verzuim geeft een dag verlenging van den tegenwoordigen toestand. Ook zoude, zoo als ik reeds vroeger zeide, de laatste aanval van krankzinnigheid vertraagd worden als gij de hevige krankzinnige aanvallen tegenwerkt of gedurig op deelt houden. De magnetische werking kalmeert en ontspant niet alleen, maar versterkt ook de zenuwen. Inzonderheid worden die fijne ziekelijke zenuwtjes der hersenen hierdoor als het ware gedwongen hunne werking te hernemen. Deze nemen nu dagelijks zoo in krachten toe. Op den 10 Mei aanstaande zal de zenuwvloeistof voor het eerst door die fijnere zenuwtjes der hersenen geregeld gaan en weder in verbinding treden met de zenuwen der achterhersenen langs den gewonen weg. Als zekerheid voor hetgeen ik thans zeg, dient het volgende tot bewijs: zoo erg kan mijn krankzinnige aanval

niet zijn, of gij kunt door de magnetische werking en uwe wilskracht hem dadelijk doen ophouden. Wat gebeurt er dan, denkt gij? Eerstens houdt hierdoor die opvoering van zenuwvloeistof naar de hersenen op en dwingt, hoewel mij zulks een zonderling gevoel geeft, de over de hersenen verspreide zenuwvloeistof, om door de fijnere zenuwen der hersenen eenen anderen weg te nemen. Maar naauwelijks houdt gij op of het verschijnsel treedt weer te voorschijn, omdat de zenuw (of zenuwen), die kracht tot rust gekregen heeft, met meer geweld haar zenuwvloeistof op zal voeren en de hersenen nog geen kracht genoeg bezitten die stof langs den natuurlijke weg om te voeren. Het is om deze reden, dat gij zulks niet doen moogt. Hierdoor zou men niet alleen de zaak bederven, maar verandering in de hersenwerking brengen en alzoo door het eene kwaad op te ruimen, het andere te weeg brengen.

»Er moet evenredigheid tusschen vermeerdering van zenuwkracht en ontvangvatbaarheid tot herstellende omvoer bestaan, en dit wordt door eene langzame wijze van handelen, zoodanig geregeld en te weeg gebragt, dat juist op den 10 Mei, de herstelling, hoezeer de hersenen dan nog zwak zullen zijn, natuurlijk daardoor zal ontstaan. «Hebt gij wel opgemerkt», zeide zij, «dat ik den geheelen dag, en elken dag al meer en meer de eenzaamheid zoek? Ik gevoel mij thans in mijn krankzinnigen toestand niet gelukkig; dit verschilt geheel van vroeger, dan was ik kinderlijk gelukkig, maar ook dit is het eerste kenteeken van aanvankelijke verbetering, daarom is

het dat ik de eenzaamheid zoek en tracht zooveel mogelijk aan mij zelve overgelaten te zijn. Door het vermijden van alle omgeving gevoel ik mij, hoezeer dan ook niet gelukkig, evenwel nog het beste.»

Het was in Februarij, dat zij gedurende haar krankzinnigen toestand niets dan de eenzaamheid zocht.

Dit nam zoo toe dat zij niemand bij zich velen konde. Ja zelfs, wanneer men zich niet verwijderde, werden de hevige vlagen van krankzinnigheid erger. Meenende dat zulks niet goed was, onderhield ik haar daarover, en wilde haar al het verkeerde daarvan doen gevoelen, en toch deze raadgeving was verkeerd.

Hiervan zeide zij mij des avonds in haren magnetischen toestand: «Gij doet niet wel, ja zelfs verkeerd. Die afgetrokkenheid en dat zoeken der eenzaamheid moet mijne genezing helpen bevorderen.»

Verscheidene dagen na onze gesprekken, was zij zeer afgetrokken geweest, en zocht zij onophoudelijk de eenzaamheid. Eens op een morgen, zijnde den 22 Februarij, vond ik haar zeer opgewonden, zoo als ik haar vroeger in krankzinnige vlagen wel eens had aangetroffen, met dit onderscheid, dat zij toen zeer tevreden en opgeruimd was.

«Nu weet ik iets, nu ken ik iets, dat doet mij een groot genoegen. Weet gij wat ik ken? ik ken een versje op de eenzaamheid; dat heb ik van nacht geleerd. Wilt gij het eens hooren, luister dan maar:

OP DE EENZAAMHEID.

Wie mij weenen hoort of klagen,
Vrage niet waarom,
Voglen zingen in de hagen,
Vinden alles wat zij vragen,
Maar mijn smart is stom.

Volgt mij niet, als 't hart in duister
Sombre beelden kweekt,
Englen juichen dan vol luister,
Brengen met een zoet gefluister,
Wat mijn ziel ontbreekt.

Laat mij eenzaam zijn in 't leven,
Eenzaam met mijn smart,
En als vreugd u mag omgeven,
Zij alleen mij rust gegeven,
Aan 't gebroken hart."

Getroffen was ik ook door de kalme indrukwekkende wijze waarop zij deze regels uitsprak, daar zij vroeger, met een soort van woeste opgewondenheid, hare vreugde van een versje te kennen mededeelde. Des avonds in haar gewonen magnetischen slaap, betuigde zij mij stellig het nimmer gehoord of gelezen te hebben. Tot heden zijn dan ook mijne nasporingen naar het vers vruchteloos gebleven. Zij zeide mij toen het slechts te kennen in oogenblikken van opgewondenheid, alsmede tijdens hare magnetische behandeling, maar er volstrekt geen woord van te weten in kalmere oogenblikken, welke gelukkig dagelijks meerder werden. In zulk een rustig oogenblik vroeg ik haar later, of zij ook een versje op de eenzaamheid kende. Zij antwoordde nimmer van een versje op de eenzaamheid iets gehoord te hebben, maar dat zij wel groote behoefte aan de eenzaamheid gevoelde.

Niet wetende waaraan zulks toe te schrijven, gevoelde zij dat het haar groote rust en kalmte gaf. Haar in den magnetischen toestand vragende hoe zij aan de kennis van dat versje gekomen was, antwoordde zij :

« Drie nachten voor den morgen waarop ik u de eerste maal het versje opzeide, had ik een hevigen krankzinnigen aanval. In die oogenblikken bepeinsde ik hoe ik uw huis zou kunnen verlaten, om de eenzaamheid te zoeken. Toen was het mij op eens alsof een onzichtbaar wezen met eene zachte stem mij iets influisterde. Ik werd stiller, en dacht niet meer aan opstaan om uw huis te verlaten. Ik luisterde, waardoor ik eindelijk de woorden van het versje vernam. Die woorden herhaalde ik. Bij elken regel hield het fluisteren een oogenblik op. Dit geschiedde drie achtereenvolgende nachten, en toen kende ik het in zijn geheel. Van dien tijd af vernam ik die fluisterende stem niet meer en de indruk dien het mij geeft, is deze: Zoodra ik thans een hevigen aanval van krankzinnigheid krijg, komt mij dadelijk het versje voor den geest, waarmede ik mij dan bezig houd, en de woede houdt veel spoediger op, gevende mij rust en kalmte. »

Dit, zoo het mij voorkwam, niet onbelangrijk verschijnsel, acht ik zeer de vermelding waardig, te meer daar het hierbij niet bleef. Ik laat het oordeel over aan hen die er zich bevoegd toe rekenen. Na verloop van ruim drie weken, zijnde 15 en 16 Maart, begon zij gedurende in haar magnetischen toe-

waarover zij zich scheen te beangstigen. Gedurende de behandeling was het mij niet moeilijk haar te troosten en vele van deze bezwaren weg te redeneren, maar moeilijker was mij dit buiten dien toestand. Hoezeer zij dan ook reeds kalmer werd, zoo vond ik haar evenwel nog geheel onvatbaar om geregeld met haar te spreken. Dit maakte dat ik geen invloed van blijvenden aard op haar had. Des morgens den 15 Maart zeide zij mij vrij opgewonden, in eene krankzinnige vlaag, een zeer gelukkigen nacht doorgebracht te hebben. Op mijne vraag naar de reden van dat geluk, antwoordde zij :

« Ei, dat zoudt ge wel weten willen. Neen, neen, dat zeg ik u niet, dat geluk is voor mij alleen, ik zeg dat aan niemand, ook u niet, elkeen zou dat geluk wel hebben willen, dat is voor mij alleen, vraag er maar niet naar, ik zeg het niet. »

Ik zweeg, in de overtuiging dat ik gedurende haren magnetischen toestand hiervan wel kennis zoude erlangen, waarom zij een zoo gelukkigen nacht gehad had. Des avonds vroeg ik haar, in haar magnetischen toestand, waarin het groote geluk van den afgelopen nacht gelegen was. Hare mededeeling kwam hierop neder :

« Van nacht werd ik wakker: ik was toen eenige oogenblikken zoo wel, als ik tot heden nog niet geweest ben. Ik zag rond en bemerkte voor het eerst in een vreemd huis en vertrek te zijn; alles was stil om mij heen. In eens begon ik te bedenken niemand te hebben aan wien ik eenigen troost

in mijn gewonen toestand. Ik lag, zoo als gewoonlijk wanneer de slaap mij begeeft, strak naar de hoogte te staren. Daar was het mij op eens alsof er een geestelijk wezen verscheen. Ik hoorde een gefluister, maar verstond niets; ik luisterde scherp, zeer ingespannen, en hoorde toen zeer duidelijk de woorden: Troost, troost, troost behoeft gij. Ik luisterde nog sterker en hoorde nog andere onverstaanbare woorden; ik bleef luisteren en hoorde niets meer.»

Dit was het verhaal wegens dien zoo gelukkig doorgebragten nacht. Den volgenden morgen was zij wederom gelukkig, doch veel minder opgewonden. Straks deelde zij mij des avonds in haar magnetischen toestand het volgende mede:

«Van nacht had ik hetzelfde verschijnsel, hetzelfde gefluister, maar 't waren meerdere verstaanbare regels van een vers, waarvan ik nog niet veel weet.»

Dit verschijnsel had gedurende vijf achtereenvolgende nachten, volgens hare mededeeling, regelmatig plaats. Toen ik aan den vijfden morgen bij haar kwam, zeide zij mij, onder eene ongelooflijke vreugde, een vers van troost te kennen. Ik verzocht haar het mij eens voor te dragen. Het kostte groote moeite om zulks gedaan te krijgen, daar zij beweerde dat zulks niet noodig was, als zij het maar wist, want, zeide zij, gij hebt geen troost van nooden. Eindelijk zeide zij het op, en ik schreef het onmiddellijk op. Ik konde het verder in den loop van dien dag niet andermaal gereciteerd krijgen. Haar kort antwoord, als ik haar vroeg het nog eens te doen, was: «Gij behoeft geen troost.»

De rede waarom ik het des morgens opschreef,

was niet de angst van het niet te weten te komen, maar ik wilde de overeenkomst zien, omtrent het medegedeelde, in dezen waanzinnigen tegenover haar magnetischen toestand. Wat zij des avonds hiervan zeide kwam letterlijk overeen met het morgenverhaal. Het gedicht was van den navolgenden inhoud:

«TROOST OVER HET VERLEDENE.

Wat baat mij 't kermen om 't verleden? 't is verloren,
Verspild. Dit jammert mij, maar 't heeft geen wederkeer.
Verlies nu 't heden niet, zoo roekloos als te voren,
Noch offer 't aan een rouw, die merg en bloed verteert.
Wat waart gij gistren dood, wees heden weêr geboren,
Wat was, is uitgewischt, geen macht hergeeft het weêr.
Uw rouw zij slechts berouw, geen rugwaarts zien kan baten;
Zie hier den dag van heil, die doorbreekt uit dien nacht,
Voor Jezus moet uw hart de wereld achter laten,
Aan haar behoort die last, waarmeê g'u voelt bevracht,
Zij drukt u? Hij heft z'op. Eens mocht g'u zelve haten,
Nu zijt ge, uit 'stijgers muil den herder weêr gebracht,
Hem dierbrer om uw wond en afgereten vacht.»

Op deze mededeeling in haar magnetischen toestand liet zij volgen:

«Hebt gij van daag niet opgemerkt hoe stil en afgetrokken ik was, als gij tot mij spraakt? het was mij den geheelen dag alsof die geheimzinnige geest mij omzweefde, en evenwel sprak ik daar geen woord van. Dit wederom was eene wijze beschikking der Voorzienigheid. Een ander behoefde zulks niet te weten; de troost was voor mij en dit was genoeg. Welligt ware de gedachte zelfs bij u opgerezen, dat ik mij zulks door een verkeerde godsdienst verbeeldde, en waarlijk het minste van alles waaraan ik denk, is de godsdienst, hoezeer ik beken dat een Goddelijk wezen mijn lot allerzonderlingst, maar toch gelukkig, bestuurt.»

Wederom volgde hierop een tijd van ruim veertien dagen waarin zij niet alleen vrij rustig en kalm, maar zeer getroost was over haar lot. Zij herhaalde dikwijls, zoo in krankzinnige vlagen als tijdens de magnetische behandeling, het laatstgemelde vers, en toonde zich zeer berustende in Hoogere beschikking. De tusschentijden van rust, tegenover krankzinnige aanvallen, waren veel langer dan vroeger. Zij voorspelde op 1 April op nieuw dat den 10 Mei haar laatste krankzinnige dag zijn zoude. Zij toonde echter, hoezeer in beterschap toenemende, nog geen duidelijk begrip genoeg van haren toestand te hebben. Op 3 en 4 April des morgens bij haar komende, had er iets anders plaats. Op mijne vragen hoe de nacht geweest was, kreeg ik op eene vrij onstuitige wijze het volgende antwoord:

«Wat kan mij den nacht scheelen, wat helpt mij al die troost, of ik nu al een vers over den troost ken en dat al dikwijls herhaal, wat geeft mij die troost, zonder te kunnen bidden? en ik, ik kan niet bidden, dat gemaal over bidden. Sedert zoovele maanden heb ik al niet gebeden. Oeh kon ik dan toch maar bidden! ik kan niet bidden, dat gezanik over bidden,» riep zij half razende uit. Des avonds in haren magnetischen toestand, vervolgde zij het boven medegedeelde aldus:

«Zonderling hebben de gedachten van de twee laatste nachten, gedurende dezen dag zelfs, en dit is voor het eerst, in mijne rustige oogenblikken mij bezig gehouden. Gedurig denk ik aan bidden, en ik werd dan zeer bedroefd omdat ik onmogelijk bidden kan.»

Dit verschijnsel bleef gedurende drie à vier dagen. Toen ik wederom op een morgen haar bezocht, zeide zij mij, op eene zeer bedaarde wijze, een vers op het gebed te kennen. Verscheidene nachten had zij werk gehad het te leeren. Ook dit was haar, volgens hare mededeeling, even als het vorige, door een onzigtbaar wezen ingefluisterd. Zij reciteerde het mij en ik schreef het dadelijk op. Het kwam, toen zij des avonds, in haar magnetischen toestand zulks andermaal deed, letterlijk met het des morgens opgegevene overeen, en was van den navolgenden inhoud:

„Genadig God, die in mijn boezem leest,
Ik vlied tot u, ik wil maar kan niet smeeken,
Aanschouw mijn nood en neêrgezonden geest,
En zie mijn oog van stille tranen leeken.

Ik vraag om niets, hoe kwijnend, hoe bedroefd,
Gij ziet m'een prooi van mijn bedwelmden zinnen,
Gij weet alleen hetgeen uw kind behoeft,
Gij mint het meer dan 't ooit zich zelf kan minnen

Geef, Vader! geef aan uw onwetend kroost,
Hetgeen het zelf niet weet, niet durft te vragen,
Ik buig mij neêr en smeeek noch kruis noch troost,
Gij, doe naar uw ontfermend welbehagen.

Ja wond of heel, verhef of druk mij neêr,
'k Aanbid uw wil, hoe duister voor mijn oogen,
Ik offer m'op en zwijg en wensch niets meer,
'k Berust in u, ziedaar mijn eenigst pogen.

Ik zie op U met kinderlijk ontzag,
Met Christenhoop, noch laauw noch ongeduldig,
Gij, leer m'alleen hetgeen ik bidden mag,
Gij, bid in mij, zoo is mijn bede onschuldig.»

Belangrijk, ja indrukwekkend was het haar deze verzen te hooren reciteren, maar niet minder belangrijk was de verandering harer zielsstemming na dezen tijd. Onbegrijpelijk nam ze in rust en

kalme dagelijks toe, maar niet minder bleef het mij raadselachtig, hoe zij al de vermelde verzen, zoo in haar krankzinnigen, als magnetischen toestand zoo goed kende, en altoos op eene plegtige wijze, zichtbaar met vruchtbaren ernst, voor haar zelve voordroeg. Ik vroeg er haar naar in oogeblikken van die rustige en kalme stemming, die gestadig toenam. Wanneer er geen de minste opgewondenheid bestond, dan wist zij evenmin van deze als van al de vroeger vermelde verzen, iets, en verzekerde mij geen verzen te kennen. Ik las haar deze voor, niet alleen de laatste, maar later ook de reeds vroeger vermelde, haar daarop vragende, of zij ze ook vroeger geleerd, gelezen of door een of ander had hooren voorlezen of reciteren. Zij verzekerde mij stellig, ze nooit geleerd, gehoord of gelezen te hebben. Dezelfde verzekering ontving ik des avonds tijdens haren magnetischen toestand. Het bleef mij dus raadselachtig of deze verzen uit haar eigen hart waren voortgevlloeid, dan door een ander gemaakt waren.

Met het oog op de opvoeding die zij genoten had en de mate harer ontwikkeling, kon ik mij evenmin voorstellen, dat zij de zoo hoog dichterlijke, diepzinnige regelen zelve zoude hebben vervaardigd, als dat zij deze bij eenigen dichter zou hebben gelezen. In elk geval bevreemde het mij in hooge mate deze voordragt van de lippen van een zoozeer eenvoudig meisje te vernemen. Ik moet belijden, dat het mij uit gebrek aan tijd niet doenlijk is, de voortbrengselen onzer letterkunde te beoefenen, en daarom had ik besloten mijn afschrift ter lezing te geven aan

mannen, van wier wetenschap, oordeel en smaak op dichterlijk gebied ik licht zou kunnen verkrijgen.

Den 22 April 1851 deelde ik Dr. BENNINK JANSONIUS mijne belangrijke ervaring mede, en las hem de verzen voor die zij had opgezegd. Had ik het in het gesprek doen voorkomen als of zij zelve de maakster was van de gedichten die mij onbekend waren; eensklaps stond hij op en liet mij alleen, om binnen een paar minuten van de studeerkamer, waarheen hij zich begeven had, terug te keeren. Hij gaf mij in handen een dichtbundel van BILDERDIJK'S *Schemerschijn*, die mij ten eenenmale vreemd was, en die dan ook wel tot de minst bekende van den grooten dichter behoort en in Gent in 1829 uitgegeven is. Hier deed hij mij op blz. 116 zonder eenige afwijking dezelfde woorden lezen, die ik voor kort van hare lippen had opgevangen. Was het vreemd, dat een dichtstuk in zulk een vorm, van zulk een inhoud, door een meisje van dien stand, die zoo weinig ontwikkeld was, ooit zou zijn gelezen? Nog moeilijker was het te gelooven, dat zij lust zoude hebben gehad, om dit in haar geheugen te prenten en te bewaren in haren gewonen toestand. Het andere dier gedichten werd mij even spoedig door Dr. BENNINK JANSONIUS getoond in BILDERDIJK'S *Mengelpoezy*, 1ste deel, 2de druk, bij C. VAN DER POST JR., te Utrecht, op bladzijde 118.

Ik deelde haar deze mijne ontdekking spoedig, terwijl zij in magnetische behandeling zich bevond, mede. Nu verklaarde zij mij op nieuw en wel op eene wijze, waaraan men geen geloof weigeren kon

of mocht, dat zij nimmer een eenigen regel of vers van BILDERDIJK gehoord of gelezen had. De eenige verzen, waarvan zij in hare vroegere jaren gehoord en gehouden had, waren over NAPOLEON, VAN SPEYK en de *Doodgraver* van TOLLENS, en vooral eenige vrolijke en luchtige liedjes. Daarenboven verklaarde zij van geen verzen te houden. Intusschen hield ik mij, hoezeer haar geloovende, met de gedane mededeeling niet tevreden. Het feit was daar, de verzen waren door BILDERDIJK vervaardigd. Hoe is zij aan die kennis gekomen? Dit, dit vooral wilde ik, zoo het mogelijk was, van haar weten. Eens op een avond gaf ik haar eenigzins mijn twijfel te kennen, dat zij die verzen niet gekend zoude hebben. Dit scheen haar pijnlijk aan te doen, toen ik haar zeide van geen bedrog te houden. Eerst werd zij zeer bedroefd, daarna bepaald ontevreden, mij toevoegende, dat zij mij nog nooit bedrogen had en dat zij zeer ontevreden was, omdat ik haar thans niet geloofde. Na die onstuimige ontevredenheid tot rust gekomen zijnde, en zichtbaar zich zelve geheel meester geworden, zeide zij: «Luister: zeg eens, mijn heer, is het een lichamelijke of geestelijke bij den mensch werkende toestand, wanneer, zoo als men gewoonlijk zegt, door schranderheid of vernuft iets nieuws wordt voortgebracht, daargesteld of medegedeeld? Zegt men niet: het is een vlugge geest? Maar hoe werkt die geest bij den mensch, geheel vrij of door onzichtbaren geestelijken invloed? Vraagt en bidt men zelfs niet om geestverlichting of bijstand? Wie betwijfelt den vluggen, werkenden geest van BILDERDIJK en van vele andere uitstekende menschen?

» Maar hoe heeft die bij hem en bij anderen gewerkt? Kan iets dergelijks bij mij op dezelfde wijze niet plaats gehad hebben? Dat, ik verzeker het u, heeft het, onder welken invloed dan ook. Ik noemde het, zonder dat ik evenwel genoegzaam of duidelijk onderscheidend iets zag, een geestelijke en wel vooral op oogenblikken, toen ik tot zielskalnte, eene zeer groote behoefte had aan gebed en troost. Het zou wel der moeite waardig zijn eens te onderzoeken, in welke omstandigheden en onder welke zielsstemming BILDERDIJK verkeerd heeft, toen hij die verzen vervaardigd heeft.» (BILDERDIJK schreef het «Gebed» te Londen in 1796, in de dagen zijner ballingschap, De «Troost» is in 1826 door hem vervaardigd.) «Maar om welke reden ook, dit verzeker ik u, dat ik er destijds eene zelfde behoefte aan gevoelde. Zoo ik nu ooit vroeger kennis van die verzen gedragen had, hetwelk gij tot heden wel hebt gemeend, dan immers hadden deze mij kalnte en rust moeten verschaffen in oogenblikken, wanneer ik buiten krankzinnige aanvallen was, en dan juist weet ik er niets van. Voor al het goud der wereld zoude ik er u geen twee regels geregeld van kunnen opzeggen. Zij geven mij juist alleen kalnte tijdens mijne krankzinnige aanvallen, waarvan de uitwerking nog voortduurt, wanneer deze wat minder zijn of tijdelijk ophouden. Neen, de kennis dier verzen zoude mij eer tot verwijt dan tot troost gediend hebben. Is u zulks niet duidelijk uit de door u genomen proef gebleken, toen gij mij het gedrukte vers over het gebed toondet, door mij het boek voor te leggen, waarin het te lezen stond? Welk

een onaangename indruk gaf mij zulks niet? Daar het mij niet mogelijk was te bidden, zoo meende ik immers dat gij mij zulks tot verwijt lezen liet. Ik verklaar nogmaals nimmer, voordat gij het mij te lezen gaaf, iets vroeger er van gehoord of gelezen te hebben, en hoe het nu komt, dat deze zoo letterlijk eender zijn, moge voor u, voor wie ook, ja voor mij zelve een raadsel zijn en blijven, — niet minder blijft het waar, dat ik in mijn magnetischen even als in mijn krankzinnigen toestand, nimmer vergeet, onder welken invloed en hemelsch gezigt, die geestelijke invloed, ter vertroosting en bemoeiding, mij door gemelde verzen, kracht en troost gaf. Maar ook werd mij de onvolkomenheid van de aardbewoners getoond, en dit gaf mij troost, dat niemand hier volkomenheid verkrijgen kan, waarin een diepe wijsheid verborgen ligt. Ook in dit, bij mij plaats gehad hebbend verschijnsel ligt diepe wijsheid. Gij zelfs, die alles voor mijne genezing doet, waart niet bij magte mij, op den gepasten tijd, dit tot genezing te geven. Hiervoor is goddelijke liefde tusschen beide getreden door het gebruik van dien geestelijken invloed, die Zijne wijsheid goed vindt, welligt dien van BILDERDIJK.»

Mij dunkt, het moet den opmerkzamen lezer getroffen hebben, hoe de verschillende medegedeelde verzen voortkwamen voor hare verschillende oogenblikkelijke behoeften, en aan deze behoeften tot geruster zielsstemming volkomen beantwoordden. De door BILDERDIJK vervaardigde gedichten hebben, zoo niet in eigene behoeften, dan in die van anderen voorzien. Had zij ze nooit uit zijne werken geleerd,

dan heeft nu zijne dichterlijke taal eene onrustige zielsstemming er mede tot kalmte gebragt. Ik meende evenwel nog eene proef te moeten nemen of zij zelve in staat was, hoe dan ook, verzen te maken. Maar dit kon zij, noch in haren magnetischen noch krankzinnigen toestand. Ook scheen zij daarin geen lust te hebben in kalmere oogenblikken, die thans van veel langeren duur waren. Op mijn aanhoudend verzoek en mijn zeggen, dat zij er mij een zeer groot genoegen mede doen zou, gelukte het haar, gedurende hare van tijd tot tijd nog vrij erge krankzinnige aanvallen, het navolgende vierregelig versje, hetwelk haar veel moeite gekost had, te reciteren. Of het evenwel van haar zelve was of reeds bestond, weet ik niet. Ik heb mij de moeite tot onderzoek niet gegeven, zoo als ik van het eerste vers, over de eenzaamheid, bij herhaling in de *Navorscher*, doch vruchteloos heb beproefd.

Dit laatste versje, wat vorm en inhoud betreft, zoo ver beneden de vorige dichtregelen staande, was wederom geheel op haar zelve toepasselijk. Het is als volgt:

„De milde dauw besproeit de toppen der boomen,
Maar aan wiens hart kan ik mijn tranen doen stroomen?
Op geen borst mag ik mijn tranen doen vloeijen,
De smart moet mijn eigene boezem besproeijen.”

Het was na deze verschillende genomene proeven dat ik tot het besluit kwam, dat zij hare kennis der vroeger vermelde verzen volgens hare mededeeling had verkregen, te meer daar ik steeds ondervond, hoe oprecht zij in hare mededeelingen was, en welk een afschuw zij van bedrog en logen, vooral gedurende hare magnetische behandeling toonde.

Kan men nu hare verklaring aannemen, dan ook vloeit daaruit voort, dat er invloeden, hoe moeilijk ook na te gaan en te verklaren, bestaan, hetzij van een geestelijken of anderen aard. Dat die er bestaan, daarvan levert het magnetismus bewijzen genoeg.

Op 23 April voorspelde zij, dat zij op den 28 dier maand, tusschen 11 en 12 uren des morgens, een hevigen schrik zou hebben, die een aanval te weeg zoude brengen, welke tot crisis harer krankzinnigheid leiden zoude, die zonder deze onmogelijk konde genezen.

Na dien avond begon zij te klagen over pijn in de linkerzijde, welke dagelijks en wel inzonderheid na elke magnetische behandeling in hevigheid toenam. Volgens hare verklaring, werd zij veroorzaakt door een dagelijks, tijdens de magnetische behandeling, meerdere ophooping van zenuwlocistof, die in bepaalde zenuwen tusschen hart en hoofd gelegen, plaats vond.

Elken avond zeide zij mij dat die schrik dienen zoude, niet alleen om die ophooping met geweld los te maken, maar ook om den doorvoer van verscheidene werkelooze hersenzenuwen te doen plaats hebben. Toen de bepaalde dag, 28 April, daar was, konde ik op het aangekondigde uur niet te huis zijn. Ik had echter gezorgd, dat men ten mijnent wist dat er waarschijnlijk iets belangrijks zou plaats hebben. Juist half twaalf uur werd zij door een hevigen schrik getroffen. Ik vond haar bij mijn tehuiskomst, en overigens den geheelen dag, in een staat van krankzinnigheid, zoo als ik er, gedurende den tijd van haar verblijf bij mij, nog geen gezien had. Onder de noodige

voorzorgen liet ik haar uitrazen. Des avonds, gedurende haar magnetische behandeling, was zij zeer kalm en tot mijne groote verwondering niets vermoed.

«Heb ik het u niet gezegd dat die schrik van daag komen zoude, en dienen moest, zoo als geschied is, om werkelooze zenuwen tot wederopneming van hare verrigtingen te dienen, wellicht beter gezegd te dwingen?»

Vraagt men hoe het magnetismus hier gewerkt heeft, zoo geloof ik dat men veilig kan aannemen als zenuwversterkend ter eener zijde, en vervolgens door gedurende den dag getrouw hare voorschriften te volgen, alzoo door een morelen invloed op haar geheel. Dit stond in een gelijk verband tot het magnetismus, als de voorschriften van doehnatige geneesmiddelen zulks bij een ziekte doen. Hoogst opmerkelijk was het intusschen, haar gade te slaan gedurende de dagen voordat die schrik plaats zoude hebben. Aan niemand dan mij was toen bekend wat er gebeuren zoude, omdat zij streng geboden had er niemand iets van te zeggen, uit angst dat men haar soms iets zoude mededeelen, hetwelk haar angst zou kunnen vermeerderen, of omdat men misschien den schrik, die plaats hebben moest, zou trachten te voorkomen, die volstrekt tot volkomene genezing van nooden was.

Hoogst merkwaardig waren alzoo de dagen van 23 tot 28 April. Voordat de laatste dag aanbrak, greep dagelijks, zonder dat zij over dag wist, waaraan zulks toe te schrijven, haar een klimmende angst aan, die op den laatsten dag bij elk uur al erger en erger werd. Intusschen had ik tot den

laatststen morgen zorgvuldig vermeden, iemand er iets van te zeggen. Alleen zeide ik dien morgen zeker te zijn dat er iets belangrijks gebeuren zoude, maar dat men niet bekommerd behoefde te zijn. Men moest alleen zorg dragen, dat zij gedurende dien razenden toestand de deur niet uitliep. Wetende dat zij trachten zoude zulks te doen, had ik de grootste zorgvuldigheid gehad, en heden was de uitwerking van dien zoo razenden dag op zenuwen en hersenverrigting zeer gunstig geweest. De daaropvolgende nacht en dag waren zeer rustig. Aan den avond zeide zij in haar magnetischen toestand:

«Geloof mij, dat de op mij gewerkt hebbende invloeden, — want deze waren tweërlei, — gediend hebben, tot herstel van twee hoogst belangrijke zaken. Die van uwe zijde heeft uitsluitend gediend tot ligchaamsherstel en van de zieke zenuwen der hersenen, de andere betroffen meer den geest, en dienden tot versterking en verbetering van een zwak zielepunt. Hierover dacht ik onophoudelijk na, niet gedurende mijne krankzinnigheid, maar lang te voren. Van daag reeds heb ik mij, zonder zulks genoegzaam te beseffen, veel rustiger en kalmer gevoeld. Nu de reden daarvan doorziende, gevoel ik zulks nog veel meer. Op tweërlei wijze vind ik mij thans gered, eerstens door de opruiming van een nog zeer belangrijken stoffelijken hinder, waardoor mijn ligchaam belangrijk in verbetering toenemen zal en van zelf de krankzinnigheid gestadig zal verminderen. Ten anderen zal ik in het vervolg van dien zwaren zielestrijd over den al of niet gelukzaligen toestand van een afgestorvene, waarover ik vroeger altoos dacht,

genezen zijn. Van nu af aan zal ik ook, wat dat punt betreft, veel rustiger worden. Wij naderen gelukkig den 10 Mei. Ik verzeker u op nieuw dat het de laatste krankzinnige dag zijn zal. Er zal met dien dag nog een crisis plaats hebben, waarin iets bijzonders op te merken zal zijn, maar wat? dit is mij onmogelijk te zeggen.»

Deze mededeelingen hadden den 29 April plaats. Van den 29 April tot den 9 Mei heeft er niets belangrijks plaats gehad. Met elken dag werd zij rustiger en hare zielsstemming kalmer. Zonder te weten wat zij deed, leefde zij als het ware nog altoos in een tweeledigen toestand, in dien van onvolkomen bewustzijn voort. Zigtbaar evenwel was het dat zij al meer een volkomener gezondheidstoestand naderde. Den 9 Mei zeide zij des avonds in haren magnetischen toestand:

«Morgen zal het, Goddank, mijn laatste krankzinnige dag zijn.» Ik vroeg haar op welke wijze en onder welke verschijnselen die dag verlopen zoude. Zij wilde antwoorden, en zie, nimmer zal ik het vergeten, het was haar onmogelijk te spreken. Zij was letterlijk stom. Welke moeite en pogingen ik ook aanwendde, welke magnetische krachtsinspanning ik ook beproefde, alles was vruchteloos, het was onmogelijk haar tot spreken te brengen. Zij wees om pen en papier. Na haar zulks gegeven te hebben, zag ik haar daarop schrijven:

«Gij moet mij als naar gewoonte gedurende het uur magnetiseren, maar geen moeite meer doen om mij tot spreken te brengen. Wat gij ook moogt aanwenden, vóór morgen avond, zeven uren, zal ik geen enkel woord meer kunnen spreken, en dus morgen

den geheelen dag als het ware stom zijn. Wat daarvan de reden is weet ik nu niet, doch ik zal zulks na dien tijd wel weten. Gij moet morgen eens opletten hoe verdrietig ik zijn zal en wat een moeite ik doen zal om te spreken. Gij moogt dan geen poging daartoe aanwenden. Dit zoude mij zeer benaauwen en u te vergeefs vermoeijen. Zoo het u al gelukken mogt, mij voor een oogenblik te doen spreken, zoude mij zulks zeer benadeelen; laat mij nu straks wakker zijnde, maar dadelijk naar bed gaan. Gij zult er niet veel moeite toe hebben; ik zal zulks zelve wel willen. »

Het was een der zonderlingste verschijnselen, welke gedurende al dien tijd van vier en een halve maand van haar verblijf bij ons zich voordeden. Dien avond, en den volgenden dag konde zij niet alleen geen enkel woord spreken, maar ook geen geluid geven. Zij was letterlijk aan eene stomme gelijk, neen erger, daar er geen geluid mogelijk was. Het was een zeer opmerkelijk verschijnsel voor al de huisgenooten, dat de zoo altoos pratende, half razende, toen zoo zweeg. Wel was het zeer duidelijk dat zij vele oogenblikken van hevige woede en aandrifft tot spreken had. Zoo verliep de dag van den 10 Mei tot aan den avond, dien ik met klimmende belangstelling verbeidde. Op het gewone uur met de magnetische behandeling aanvangende, was ik naauwelijks een kwartier uur bezig, toen zij in eens uitriep:

« Goddank, alles is geleden, nu kan ik weêr spreken. Wie doorgrondt de liefde Gods? Dat was bovenmenschenlijke wijsheid, dit alleen was Gods bestuur dat mij het spraakvermogen, gedurende dien tijd, ontnomen

werd. Het was voor mijn gestel noodig, dat die dag rustig voorbij ging. Wat dunkt u dat er gebeurd zoude zijn zoo ik had kunnen spreken? Als eene razende, erger nog dan de vorige maal, toen ik dien schrik had, zoude ik aangegaan hebben, ten nadeele van mijn gestel. Maar waarin denkt gij nu, dat vooral Gods wijsheid en liefde gelegen is? In die razernij zoude ik juist dat geopenbaard hebben, wat de wereld niet behoeft te weten. Hoewel ik onschuldig was, behoefde een ander de oorzaak mijner krankzinnigheid niet te kennen. Daar God dit heeft verhoed, past het ons die wijze bestiering te eerbiedigen. Hebt gij wel opgemerkt, hoe dikwijls ik met geweld spreken wou maar niet kon? Dan zag ik in mijne verbeelding, den bewerker, die de oorzaak van mijn zielelijden en krankzinnigheid geweest is, als het ware voor mij staan. Gij hebt welgedaan door geen moeite aangewend te hebben, om mij tot spreken te brengen. Daarmede zoudt gij een dubbel nadeel bewerkt hebben. Nu is, Goddank, mijne krankzinnigheid voorbij. Ik zal nog wel dagen krijgen, waarin ik wat mijn hoofd betreft, nog wat van streek zal zijn. Dat evenwel zal alleen van lichamelijke oorzaken afhangen. Straks zal ik geheel anders zijn dan ik tot heden geweest ben. Dan zal ik voor het eerst met ware kennis begrijpen, bij een vreemde te zijn. Ik heb die oogenblikken, de laatste dagen al eens voorbijgaande gehad, maar nu eerst zal ik het regelmatig kunnen doorgronden. Gij en een ieder in huis moet in de eerste dagen maar niet veel tegen mij spreken, en mij alleen, zonder er veel notitie van te nemen,

laten doen wat ik goed vind. Ik zal rustig, stil en werkzaam zijn. Nu moogt gij een kwartier mij rustig kalmerend magnetiseren, alvorens mij te doen ontwaken.»

De nacht was zeer rustig. Haar geheele voorkomen was zichtbaar veranderd, maar stil en afgetrokken. Het was op den eersten middag van den 11 Mei, dat zij kennis droeg van hetgeen zij gegeten had. Met smaak en onderscheiding had zulks plaats gehad. Dit was gedurende de vier en een halve maand dat zij in mijn huis vertoefde, niet geschied. Zij kon, hoe ik haar ook ondervroeg, volstrekt zich niets goed herinneren, noch wat er met haar gebeurd was, noch hoe zij in mijne woning gekomen was. Alleen wist zij iets van hetgeen plaats greep in de laatste dagen, voor het uitbreken van hare ziekte. Er waren alzoo vijf maanden doorleefd, waarvan zij in het geheel geen kennis droeg. Men meene evenwel niet, dat hiermede het einde van haar lijden was gekomen. Hare krankzinnigheid was geweken, maar uit het ligchaam moest eene andere meer en meer toenemende ongesteldheid ook nog opgeruimd worden.

Vele jaren vroeger, vóór het uitbreken der krankzinnigheid, had zij reeds aan hevige pijnen in de linkerzijde geleden. In de eerste dagen ging het, wat haar hoofd betreft, alles wel, maar de pijn in de zijde nam toe en werd elken dag erger. Spoedig zeide zij daarvan in haren magnetischen slaap het volgende:

«Wat die hevige pijn in de zijde betreft, die zit in de milt, die voor een groot gedeelte verhard is.

Het bloed heeft sedert jaren, om het kleine gedeelte dat er maar door kan, als het ware, zijn weg op eene andere wijze moeten zoeken. De eerste oorzaak daarvan ligt in een schrik, dien ik op mijn negende levensjaar gehad heb. Toen eenmaal nu dat ingewand ziek geworden was, heeft het door herhaalde schrikken zoo geleden, dat het een langzaam verhard werkeloos ingewand geworden is. Thans moet er een begin gemaakt worden, om ook dat, zoo door het magnetismus als andere middelen, tot volkomene gezondheid te brengen. Daartoe moet gij op het uur van magnetiseren, op dat ingewand werken. Doch ik verzeker u, dat, voordat het hersteld is, voordat het zoo los en vrij in deszelfs werking is, als zulks in een gezond ingewand zijn moet, er tusschen de veertig en vijftig meer of minder belangrijke toevallen plaats zullen hebben. Ik zal nog veel, ja zeer veel moeten doorstaan, alvorens mij daarvan het einde wacht. Er zullen zeer angstwekkende onder zijn, en dit zal vooral dan het ergste worden, wanneer het ingewand al meer en meer deszelfs genezing nadert. Evenwel kan ik nooit geheel gezond worden, zonder dat die toevallen, tot opruiming, plaats hebben. Ik kan bij geen mogelijkheid verzekeren, of ik ze allen zal kunnen doorstaan. Zonder begin evenwel geen eind. Wij zullen maar dadelijk een proef nemen. Gij moet uw hand met eene sterke wilskracht in mijne zijde leggen, op de plaats der milt, die ik u niet behoef te wijzen.»

Nauwelijks deed ik zulks of er verscheen een verschrikkelijk toeval. Zij schreeuwde het uit van de hevige pijn, die vervolgens in algemeene zenuw-

verschijnselen met eene blaauwte eindigde. Dit eerste verschijnsel had plaats op den 19 Mei en herhaalde zich, in den beginne iederen avond. Soms had zij een tot vier toevallen.

Eens op den avond van den 30 Mei, bleef zij na een allerhevigst toeval, meer dan een half uur geheel bewusteloos. Na wederom wat bijgekomen te zijn, zeide zij:

« Weet gij wel hoeveel toevallen ik gehad heb? Drie en twintig, en nu moet ik er nog vier en twintig krijgen. De schok daardoor in de zijde te weeg gebracht, zal allezins heviger zijn. Ik kan niet eens, elken avond meer, er een doorstaan. Elken keer zal ik ze vooruit bepalen, en gij moogt ze mij nooit laten krijgen, voor dat ik het zeg. »

Na dien avond werd het tijdverloop soms van een tot acht dagen en langer, alvorens er een toeval plaats had. Nooit zag ik toevallen en verschijnselen van zoo een bijzonderen aard, als er hier plaats hadden, terwijl elk toeval in hevigheid tegenover het vorige toenam, zoo in langen duur als uitwerking. De dagen waarop deze verschenen, werden niet geregeld meer opgegeven. Naarmate het toeval heviger was, werd er langer tijd tot krachtsherstel vereischt, alvorens er een nieuw toeval plaats konde hebben. Al langzaam tot op tien afgedaald zijnde, werden deze zoo hevig, dat men dikwijls dacht, dat zij er in blijven zoude. Inzonderheid was dit het geval met de vijf laatste toevallen, waarvan zij zelve, alvorens zij het toeval kreeg, in haren magnetischen toestand zeide:

« Wil ik genezen, dan moet ik tot de laatste toe

al de toevallen hebben. Intusschen moet gij veilig gelooven, dat deze zoo hevig zijn zullen, dat ik zeer gemakkelijk in een of andere van deze blijven kan. »

Van hare krankzinnigheid had zij genezing voorspeld. Dit was overeenkomstig haar woord vervuld, maar nu ook ontstond bij mij de vrees somtijds dat ook deze onzekere voorspelling wel eens konde uitkomen. Gelukkig verloor ik noch moed noch kalmte. Plichtsvervulling geeft onder hooger opzien een zekere sterkte en hoop. Om de bij haar plaats gehad hebbende toevallen duidelijk genoeg te beschrijven voor hen die ze nooit gezien hebben, heeft voor den geneeskundige een groote moeilijkheid. Hoe zal hij de door hem opgemerkte verschijnselen juist voorstellen? Men stelle zich een op het uiterlijk aanzien geheel gezond mensch voor, die zelfs in staat is, wandelingen van drie tot vier uren te doen. Die zelfde persoon laat men, volgens gegeven voorschrift, tijdens de magnetische behandeling, op den door haar bepaalden dag en uur naar bed gaan. Dit heeft naauwelijks plaats, of men ziet door de wilskracht van den magnetiseur, de patiënte gebracht in den magnetischen toestand, maar ook even snel ziet men, door de plaatsing van den duim op een bepaald punt, in de zijde, na verloop van slechts eenige seconden, een zoo buitengewoon hevig toeval verschijnen, dat men drie à vier personen van nooden heeft om te zorgen dat er, door de verschrikkelijkste lichaamsbewegingen, geen lichamelijke belediging plaats heeft. Dan ook toonde zich het magnetismus geheel krachteloos; geen invloed ter

beheersching had men over haar. Te zorgen alleen voor beleediging in de lichaamsbeweging was al wat men vermogt. Onbeschrijflijk zijn de verschillende vormen, waarin het lichaam zich bewoog, en kroude, die gepaard gingen met de hevigste benaauwdheden. Meermalen geloofde men, dat zij wezenlijk dood was. Vooral had dit plaats bij het 21ste van de 24 door haar opgegevene toevallen, alzoo bij het op vier na laatste toeval. De overige waren wel niet minder, maar dit vooral was het, waarin zij zoo langen tijd verkeerde, dat men geen leven meer bespeurde. Gelukkig dat het besef van pligtsvervulling sterker dan angst bij mij was. Dit nam niet weg dat de ernstige toestand waarin zij verkeerde, mij een groote zorg verwekte. Vier achtereenvolgende uren, nadat de hevigheid van het toeval uitgewerkt had, bleef zij in een staat van volkomene bewusteloosheid liggen, als eene doode, marmekoud. Eindelijk echter toonde zich eenig leven, maar nu was hare stem zoo zwak, en zij zoo uitgeput, dat men, hoe dicht met het oor op den mond ook liggende, niets verstaan kon. Zij kon dien avond het bed niet verlaten. Toen ik op het gewone uur haar magnetiseerde, zeide zij:

«Van nacht zal ik de koorts krijgen, en die zal zich om den derden nacht herhalen. Zij zal veertien dagen, in hevigheid iedermaal toeneemende, duren. Daaraan mag evenwel nog niets gedaan worden. Nu moeten er tien dagen verloop-
pen, alvorens er wederom een toeval plaats mag hebben.»

Werkelijk had zij in dien nacht eene vrij hevige

koorts. Het was 28 Junij toen het toeval plaats had; den 8 Julij moest er dus wederom een plaats hebben. Niet weinig zagen mijne huisgenooten met angst dien dag te ontmoet. Die dag verscheen. Het toeval verscheen als vroeger, op de eenvoudigste opgegevene verrigting, door plaatselijke aanraking in de zijde, na haar eerst in den magnetischen slaap gebracht te hebben. Hoe hevig het toeval ook was, en hoe het zich in uitwerking aan het vorige gelijk toonde, kwam het mij evenwel voor, alsof de benaauwdheid iets minder was, maar evenwel zóó, dat, wie zulks voor de eerste maal zagen, gewis voor haar leven gevreesd zouden hebben. Ik vond haar evenwel nog meer vermoeid en afgemat dan de vorige keer. Niettegenstaande die uitgeputheid, zeide zij mij des avonds in haren magnetischen slaap, den volgenden dag, twee aderlatingen te moeten hebben, een des 'smorgens van 8 oncen, een des 's middags te een uur van 9 oncen. Wij zullen ons evenwel nog eenige oogenblikken bij het plaats hebbend toeval bepalen, en trachten het daarbij plaats hebbende, zoo duidelijk doenlijk op te geven. In de hevigste oogenblikken van het toeval legde zij beide handen op het aangezicht, de een met de gesloten vuist op het linker, de andere met het plat van de volle hand op het rechteroog; de handen en armen waren daar, zoo krampachtig geklemd, dat men ze eerder gebroken zoude hebben, dan ze door buiging er af te krijgen. Bij geen mogelijkheid waren ze los te maken. Ik vermoedde reeds, in verband tot vele waarnemingen, eene vroegere plaats gehad hebbende oorzaak, waaruit dit verschijnsel ontstond

Dit vermoeden vond ik des avonds in haren magnetischen toestand bevestigd.

Het was in dien toestand dat zij de twee vermelde aderlatingen voorgeschreven had. Zij liet volgen:

«Nu nog twee toevallen, zeide zij onder een zware zucht, en wij hebben, Goddank, het einde. Dan is de oorzaak van dat zoo vele jaren bestaande gebrek opgeruimd, maar geloof mij, zoo wichtig als de onderneming voor u is, zoo is deze thans niet minder vreeswekkend voor mij, want ik weet tegenwoordig buiten mijnen magnetischen toestand, dat ik er in blijven kan. Tot heden heb ik zulks niet gezegd, maar heden middag, toen ik u naar boven hoorde komen, om mij het toeval te doen krijgen, legde ik mijn werk neêr met de gedachte dat mijn leven in dat toeval wel eens konde eindigen. Ik dacht evenwel meer aan u en de huisgenooten dan aan mij zelve. Hoeveel en met welk eene groote liefde was er door allen niet voor mij gedaan. Vooral bedacht ik, met welk een zorg en volharding gij gedurende zoo vele maanden uw werk volbracht. Mijne laatste gedachte was eene bede voor u. Ik geloofde voor mij zelve, dat, zoo als God het schikte, voorzeker het beste zijn zoude. Zeg, hebt gij wel opgemerkt hoe ik in dat toeval van heden middag, mijne handen op mijne oogen heb geslagen, en ze daar eenigen tijd zeer stijf op-hield? Zoo juist sloeg ik ze, toen ik op mijn negende levensjaar, den knecht van mijn oom die verdronken was, uitgestrekt op den grond, in de bakkerij zag liggen. Deze zoovele jaren geleden indruk, moest er ook uit, en stond geheel in ver-

band met het gebrek van de zij, maar dit maakt ook, dat ik morgen avond eene hevige koorts krijgen zal. Als gij die ziet, en iedere doctor met u, zult gij allen zeggen: dat is een zenuwkoorts. Hierover zullen wij wel eens nader spreken; intusschen zal deze mij zeer verzwakken. Daaraan mag evenwel voor het oogenblik nog niets gedaan worden. Niets is evenwel natuurlijker dan dat zenuwen, die sedert zoovele jaren in een gespannen toestand verkeerd hebben, door eene tegengestelde ontspanning, voor het oogenblik, nog daarenboven, door twee aderlatingen, die volstrekt niet verzuimd mogen worden, ondersteund, — eene nog meerdere verzwakking te weeg zal brengen. Dit moet alzoo voortdurend verschijnselen, geheel aan koorts gelijkende, geven. Als de ziekte maar begrepen wordt, zal ook de behandeling niet missen. Na den schok van dezen middag is de milt veel lossier geworden. Dit zal mij vooreerst overdag een allernaamst gevoel geven, eveneens alsof ik daar een wond heb, hetwelk door die losheid van dat ingewand te weeg wordt gebracht. De pijn, daardoor veroorzaakt, zal van tijd tot tijd zoo hevig zijn, dat ik zulks soms uitroepen of er over klagen zal. Het moet u evenwel niet ontrusten. Het bloed gaat er nu reeds gedeeltelijk beter door, en zal morgen na die aderlatingen, veel beter gaan. Er zijn evenwel nog vele bloedvaten gesloten; beter welligt gezegd, met verdikt bloed opgevuld. Dat wondgevoel zit voor een groot gedeelte ook in de zenuwen, die thans bij meerderen bloedsomloop, prikkelbaarder zijn geworden. Wat nu die zoogenaamde

zenuwkoorts betreft, dat zal toenemen, er mag evenwel, alvorens ik zulks zelf voorschrijf, niets aan gedaan worden.»

Eenige maanden vroeger, zoo als reeds vermeld is, had zij haar laatsten krankzinnigen aanval op 10 Mei bepaald, maar ook gezegd, dat zij later nog eenige ongeregelde aanvallen hebben zoude, vooral tegen het tijdstip als hare zijde genezen zoude zijn. Sedert 10 Mei tot dit laatste toeval, hadden er geen krankzinnige verschijnselen, van welken aard ook, meer plaats gehad. Thans vertoonden zich, hoewel niet dagelijks, van tijd tot tijd ligte aanvallen van waanzinnigheid, hoezeer veel van de vroegere verschillende. De redenen van die vernieuwde verschijnselen vonden hare verklaring door het laatste toeval. Daardoor hadden de zenuwen, van het hart naar de hersenen gaande, zeer geleden. Zij waren alzoo tijdelijk op nieuw, in hare gewone verrigting verstoord. Die zoogenaamde krankzinnige verschijnselen gaven mij weinig onrust. Dit evenwel was niet zoo geheel het geval bij mijne huisgenooten, die vreesden dat de vroegere toestand wedergekeerd was. Een paar dagen na het toeval van 8 Julij, had zij bepaald dat zij op den 14 Julij, wederom een toeval hebben moest, hetwelk dan ook, op gemelden dag, des 'smiddags om vier uren plaats had. Dit toeval verschilde wederom zeer veel van het vorige. Het was het eerste van al de toevallen, waarin zich, gedurende de hevige werking, geluiden van eenen bijzonderen aard, en wel inzonderheid, bij wijze van eene bijzondere onverstaanbare spraak zich hooren deden. Zelfs openbaarde

zich voor eenige oogenblikken, een eigenaardige afgebroken zenuwlach. Deze verschijnselen duurden bijna een uur, maar zonderling, toen het toeval ophield, was zij volslagen waanzinnig, in een dier hevige vlaggen, die wij enkele dagen vroeger in haar opgemerkt hadden. Bij mij verwekte dit evenwel geen de minste vrees. Thans was ik te zekerder omtrent de juiste uitkomst harer voorspellingen, dan dat ik mij daarover zou beangstigen. Om half negen uren des avonds, hield die krankzinnigheid dan ook op. Ik begon toen als naar gewoonte haar te magnetiseren. Naauwelijks in den magnetischen toestand zijnde, zeide zij: «Die krankzinnige toestand zal zich eenige dagen herhalen, maar er is geen kwaad bij; het zal slechts tijdelijk zijn.

» De oorzaak daarvan zit hem eerstens in de hevige werking van het toeval, in verband vooral met het voorafgaande, waarin toen vooral de hartzenuwen zeer geleden hebben, en thans op nieuw niet weinig verergerd zijn. Ten tweede door mijne toenemende zwakte van den laatsten tijd. Daardoor inzonderheid hebben mijne hersenen, op nieuw geleden, en zijn veel zwakker geworden. Dit is slechts tijdelijk. Beide zoo algemeene als plaatselijke aandoeningen zullen vooreerst nog erger worden. Het zijn dus eenvoudige oorzaken der nog te wachten verschijnselen. Hebt gij mij in dat toeval wel zien lagchen, vervolgde zij eensklaps, en weet gij wat dat was? Wel, toen die knecht verdronken was, heeft men om zijn ouden vader gezonden, die was gekomen, maar ik had hem niet zien binnen komen. Daar kwam ik onverwachts in de kamer, en begon

toen hevig te lagchen. Op het zien van zulk een zonderlingen man, zittende op een stoel, met een grooten dikken stok in de hand, leunende met de eene hand en kin op den stok, met de andere hand op het voorhoofd, uitroepende « « Ach PIETER.... dood, dood, ... heb ik u ook moeten verliezen? moet ik u ook missen, u, mijn eenige overgeblevene?... » » Ik kon mijn lach niet meer houden, en liep, zoo hard ik kon, de kamer uit. Toen eerst konde ik eens regt goed uitlagchen. Gij begrijpt dat dit niets anders dan van de zenuwen was. Den vorigen dag was ik zoo overspannen van den schrik, dat ik elk oogenblik de handen voor het aangezicht hield, en dan een poos als bewusteloos stil stond. Telkens was het mij als zag ik den knecht, zoo als ik hem uitgestrekt op den grond had zien liggen, toen ik na het zien van dien vreemden ouden man, telkens aanhoudend moest lagchen. Al deze afwisselende verschijnselen, die bij mij eenigen tijd bleven voortduren, waren niets anders dan werkingen, door verschillende invloeden op mijne zenuwen te weeg gebracht. Het is vreemd, al was ik toen nog slechts negen jaren, dat men destijds daarover den doctor niet eens raadpleegde. Men wist mij van tijd tot tijd wel te zeggen, dat ik zoo gek niet lagchen moest. Vooral dan, wanneer ik gedurig plotseling stilstond, en daarop mijn aangezicht en oogen met beide handen bedekte, schold men mij voor eene d'aze gekkin uit. Dit verschijnsel mag tot waarsel wing strekken, hoe men voor jonge kinderen bij schrikken wel eens wat meer zorg hebben mogt.

» Men ziet hieruit duidelijk, hoe sterk ook in de kindschheid de beelden zich in zenuwen en zielsleven indrukken kunnen, zoodat deze na jaren, onder dezelfde verschijnselen worden terug gegeven. Men ziet er uit, hoe naauw de zenuwen met de ziel in verband staan. Nooit had ik volkomen kunnen genezen, zonder dat die verschijnselen nog eens wedergegeven waren. Denkelyk moet ik morgen weder adergelaten worden, dit kan ik nu niet met zekerheid beslissen. Gij moet mij morgen ochtend even in den magnetischen slaap brengen, dan zal ik zulks nader opgeven. O, wat zal ik zwak worden; ik kan niet meer, wat ben ik thans moè, ontmagnetiseer mij nu maar, dan ga ik dadelijk naar bed. »

Deze laatste verschijnselen van moeheid, in den magnetischen toestand, waren iets, waarover men haar bijna nooit tijdens het magnetismus hoorde klagen, wel te verstaan, gedurende den skap. Het was dus wel een bewijs van toenemende zwakte. Desniettegenstaande moest zij den volgenden dag, 15 Julij, eene aderlating van 9 oncen hebben.

Van 8 tot 14 Julij, zijnde de tusschentijd der beiden laatste toevallen, was het zeer opmerkelijk hoe somber en neerslagtig zij gedurende dien tijd was. Van tijd tot tijd zat zij soms langer dan een uur in diep gepeins, met beide handen voor de oogen. Zij was zoo afgetrokken, dat zij de haar omgevenden niet alleen niet opmerkte, maar soms niet eens bespeurde als men tot haar sprak. Dit werd soms door een eigenaardigen zenuwlach afgebroken, eenigzins, hoewel in een minderen aard, overeenkomende met dien, welken wij in het toeval van 15

Julij opmerkten. Na den 14 Julij nam zij in zwakte toe, maar wij zagen niet alleen van dit verschijnsel niets meer, maar zij was daarentegen zeer opgeruimd, eenigzins, hoewel altoos iets zenuwachtigs, tot vrolijkheid overhellende. Bij afwisseling kreeg zij nog koorts of krankzinnige verschijnselen. Niettegenstaande deze werd zij langzamerhand vrolijker en opgeruinder, zoo zelfs dat men zich aangenaam, onder vrolijke scherts met haar konde bezighouden, vooral van den dag van den 15 af. Na de aderlating leed zij aan koorts, welke in hevigheid dagelijks toenam. Den 16 en 17 was zij vrij redelijk, maar den 18 Julij kreeg zij een hevige koorts, die gepaard ging met belangrijke pijnen in de zijde, opgevolgd door flauwten, die soms een half uur duurden, soms zoo, dat men bijna geen leven bespeurde. Zoo verliep de dag tot des namiddags 5 uur, op welk uur, volgens opgaaf in den vorigen avond, tijdens de magnetische behandeling voorspeld, de koorts zoude ophouden, hetwelk ook juist op het gemelde tijdstip geschiedde. Het overige van dien dag was, in weerwil harer zwakte, redelijk. In haren magnetischen toestand van dien avond was zij zeer lusteloos en weinig spraakzaam. Zelfs verzocht zij haar stil te laten liggen en haar zelfs niet te ontmagnetiseren, maar ze in dien toestand den nacht maar te laten ingaan. De nacht evenwel werd zeer rusteloos doorgebracht. Door een nijner dienstboden werd ik des morgens half zes gewekt, die door haar geroep: «Ik sterf, ik sterf!» was wakker geworden. En waarlijk meende ik in haar een lijk te zien, liggende uitgestrekt op den grond,

met een aan den dood gelijkende kleur. Wij leiden haar te bed, niet anders meenende dan dat zij wezenlijk dood was. Handen, aangezigt en borst waren geheel met koud zweet overdekt. Ik nam in dezen voor aller oog hopeloozen toestand wederom mijn toevlugt tot het magnetismus. Geene uitwerking bespeurde ik. Lang zette ik de behandeling voort; bijna begon ik te wanhopen aan redding. Meende ik soms dat er zeer twijfelachtige teekenen van leven zich voordeden, dra bleek het weder eene teleurstelling. Nooit heb ik mij duidelijker dan toen, den waren toestand van eene schijndooide voorgesteld, ook in verband tot de langzame wederkeering van levensverschijnselen tot het leven. Naauwelijks meende ik een verschijnsel te zien, dat mij de hoop gaf dat zij nog leefde, of even spoedig wederom zeide ik tot mij zelve: neen, gij bedriegt u. Nu eens meende ik aan den mond, iets dat op een levensademhaling geleek, te zien ontglippen en even spoedig was het wederom: o neen het is niet zoo. Geen ademaanslag teekende zich op een aangewend spiegeltje; tussehen hoop en vrees meende men soms te zien, wat niet zelden betrekkingen van geliefde afgestorvenen vermeenen te zien: beweging en leven, wat in het ziellooze ligchaam niet meer bestaat.

Tot heden in een verloop van ten minste drie uren had ik geen enkelen hartklop bespeurd. Nogtans bleef ik onder aanwending van een en ander kalm, langzaam en zacht blijvend voortmagnetiseren, met een zekere hoop en vertrouwen, zelfs niet wetende waarop. Eindelijk geloofde ik dat zij in magnetischen toestand verkeerde. Waarom wist ik ook niet. Ik meende

eenige uiterlijke verandering te bespeuren. Sprak ik evenwel tot haar, dan toonde zich geen teeken van eenige gewaarwording. Eindelijk, meer dan een groot uur later, meende ik dat zij zeer zacht, bij wijze van eene bijna niet merkbare zucht, ademde. Wederom tot haar sprekende, dacht ik dat zij er bewustzijn van had. Hoezeer zij niet spreken noch door teekenen iets te kennen kon geven, duurde het zeer lang, eer zij tot eenige meerdere bewustheid kwam. Andermaal een proef met het spiegeltje nemende, zag ik door zichtbaren aanslag, dat er ademhaling bestond, waarop mijn moed en bijna verloren hoop herleefden. Eindelijk bragt zij, met eene bijna onhoorbare stem, niettegenstaande ik met het oor op den mond lag, en afgebroken, de volgende woorden uit:

«Laat mij nog, — een paar uren liggen, — en — dan moet ik — hoe zwak ook — toch opstaan — op den middag moet gij — mij — magnetiseren.»

Op de omschrevene wijze had ik bijna zes uren met haar doorgebracht. Met moeite en langzaam was zij beter geworden en stond zij te 2 à 2½ ure op. Volgens opgaaf magnetiseerde ik haar, doch spoedig bleek mij, dat zij in dezen toestand zelf, niet alleen niet vlug, maar zeer vermoeid en afgemat was. Haar spreken was zeer langzaam, als van eene geheel verzwakte, zeggende: «Gij moet mij geven, om dadelijk in te nemen, 4 theelepels magnesia, 2 theelepeltjes cremortartari en 2 theelepeltjes suiker, en dan, na verloop van een half uur, een warmen kop sterke koffij, en dan wederom een groot uur daarna, een voetbad, zoo warm mogelijk, waarin gedaan

moet worden 4 eetlepels mosterd en 4 eetlepels azijn. Na ruim 10 minuten daarin gezeten te hebben moet ik, hoe moeilijk ook, gedurende een klein uur in beweging blijven, verder als drank cremortartariwater met suiker, twee eetlepels van elk op een flesch water, alsook tot van avond, van tijd tot tijd, een warme lijnmeelpap in mijne zijde; als ik kan, moet ik een weinig rijst eten.»

Op mijne vraag, wat haar toch gescheeld had, antwoordde zij: «Nu ben ik te moê, om zulks mede te deelen. Zoo ik dit van avond niet ben, zal ik het u in het gewone magnetiseeruur melden.»

Alles werd naar hare voorschriften opgevolgd, en hoezeer zij zoo moede was, dat zij bijna het eene been niet voorbij het andere zetten konde, bleef zij toch na het voetbad bijna een uur in beweging. Toen ik des avonds haar op het gewone uur magnetiseerde, vroeg ik haar naar het toeval van dien morgen. Zij verzocht mij haar eerst kalm een half uur te magnetiseren, waardoor hare zwakte verminderde. Toen kon zij, hoezeer dien avond langzamer dan vroeger, eene mededeeling doen, die hierop nederkwam:

«Ik was,» zeide zij, «gedurende den nacht zeer onrustig. Eindelijk was ik, op mijn linker zijde liggende, in slaap gevallen. Dit heeft in de milt, de vaten die pas los waren en nog geen kracht genoeg bezaten om het bloed te doen doorstroomen, door ophooping van bloed overmatig doen uitzetten. Ten gevolge dier ophooping, door hevige benaauwdheid wakker geworden en volstrekt geen adem kunnende halen, ben ik, hoe, weet ik zelve niet,

het bed half bewusteloos uitgevlogen. Loopende, beter gezegd, wankelende, waggelende, verliet ik de kamer om wat lucht te krijgen. Onder het opgeven van een weinig bloed, viel ik dadelijk bewusteloos op den grond neder. Met een zamentrekkend gevoel van pijn in het hart, meende ik dat ik stierf. Niet juist weet ik hoelang ik daar gelegen heb, maar zeker drie kwartier uurs. Toen kwam ik wat bij. Met groote moeite stond ik op en trachtte weder de kamer binnen te treden, om naar bed te gaan. Ik kreeg eene hevige hartklopping, gaf andermaal wat bloed op, en werd van het hoofd tot de voeten stijf, vallende andermaal neder onder den uitroep: o Heer, ik sterf, ik sterf! Verder weet gij hoe ik was, alsmede hoe men mij gevonden heeft. De geheele zaak komt hierop neder: door de groote ophooping van bloed, kreeg ik een bijna volslagen stilstand, zoo zelfs, dat gij mij gelooven moet, dat, toen gij mij daar vondt, en lang nog daarna, mijn hart naauwelijks om de vijf minuten zich eens zamentrok of klopte, en dan nog zóó zacht, dat zulks voor u of wie ook, niet te bespeuren was. Ik was, zoo als men hier terecht zoude kunnen zeggen, levend dood. Lang bespeurde ik van niemand, ook van u niets, en het naaste gevoel van alles was die plotselinge stijfheid met een doodelijke koude van het geheele ligchaam. Het was mij over de oppervlakte van het ligchaam als of mij overal water uitgeperst werd. Zoo, dunkt mij, moet het gevoel van een stervende zijn, die nog bewustheid heeft, en onder het wegzinken van de krachten, zich met koud doodzweet voelt overdekt. Intusschen is het sterven dan niet zoo

moeijelijk als soms gedacht wordt. Mij dunkt, een schijndood moet in een zoodanigen toestand verkeeren als waarin ik eenige uren geweest ben. Gij hadt mij drooge koppen op de borst, aan de voetzolen en langs de beenen gezet moeten hebben; hierdoor zoudt gij den bloedsomloop in beweging gebracht hebben. Gij weet dat de invloed van het magnetismus uitsluitend op de zenuwen werkt en niet genoegzaam toereikend is op een zoo grooten stilstand van harten bloedvaten. Van nacht zal ik nog al koorts krijgen, waardoor de zenuwen zeer in werking zullen komen, en die zoogenaamde zenuwkoorts weder zal beginnen. Dit moest volstrekt niet zoo zijn. Gisteren was het eigenlijk mijn koortsdag en ik moest dus deze niet vóór den 21 hebben. De veelvuldige vermoijenissen van den afgelopen nacht, alsmede van den daaropvolgenden dag, zijn daarvan oorzaak, vooral ook in verband tot de aangewende middelen. Dit neemt niet weg, dat toch de koorts, en wel met dubbele woede, zich op den 21 zal voordoen, en dit mag in 't geheel niet plaats hebben. Nu eerst zal het tijd zijn de koorts tegen te gaan. Ik heb u reeds vroeger gezegd u wel te zullen waarschuwen als de tijd daar was.»

Op mijn vraag, wat er aan te doen? zeide zij: «dat kan ik nu nog niet zeggen; morgen ochtend om negen ure moet gij mij in den magnetischen slaap brengen; dan zal ik u het middel kunnen zeggen.»

Een koortsachtige onrustige nacht volgde er; des morgens magnetiseerde ik haar op het aangewezen uur. Naauwelijks was zij in dien toestand of zij noemde mij het middel.

«Gij moet», zeide zij, «zoo spoedig mogelijk, versche perzikbladen zien te krijgen, en dan 20 bladen op 8 oncen brandewijn zetten, en die van tijd tot tijd schudden; van avond zal ik daarvan het gebruik opgeven.»

Die dag verliep, voor haar toestand nog al redelijk, alleen van tijd tot tijd een weinig bloed opgevende. Aan den avond zeide zij, in haren gewonen magnetischen toestand zijnde:

«Morgen ochtend om half negen ure zal ik hevig de koorts krijgen. Die koorts juist is het, die krachtadig tegengegaan moet worden; daarvoor moet het opgegeven middel dienen. Ten acht uur, een half uur dus vóór dat de koorts komt, moet gij mij een lepelvol van dien brandewijn met suiker geven. De uitwerking kan tweeledig zijn. Ik zal of dadelijk in slaap vallen, of opstaan en als een half razende heen en weder loopen, en dan alles half razende dooreen praten, maar noch het een noch het ander verschijnsel mag verstoord worden. Om half een en om vier uren des namiddags, moet gij mij ieder maal 2 eetlepels vol geven; zorg nu maar dat alles juist volgens mijne opgave geschiedt.»

De nacht was vrij rustig doorgebracht; des morgens om zeven ure, kwam er een vrij ernstige zenuwachtige aanval, die na verloop van een klein half uur bedaarde. Juist ten acht ure gaf ik haar een lepel van den perzikbladen-brandewijn. Aanvankelijk dacht ik dat het als rustgevend middel gewerkt zoude hebben. Er bestond eerst geneigdheid tot slaap, maar op eens sprong zij het bed uit, en was vrij onrustig, heen en weer loopende en alles door elkander pratende.

Het zonderlingste hiervan was om aan te hooren, dat zij mij onophoudelijk uitschold voor een zeer slecht mensch, die iemand aan den drank bracht, en ook haar, en dat een meisje, nog wel een vrouw, aan den drank wilde brengen, en dat deed nog al een afschaffer van den drank, enz. Bij al haar onrust bespeurde ik geen koorts. Ten half één uur, alsook om vier ure, gaf ik haar weder het voorgeschreven middel. Het kostte mij zeer veel moeite het gedaan te krijgen, door die vrees dat zij aan den drank zoude komen. Na dien tijd bleef zij vrij rustig; er verscheen geen koorts; de dag verliep in vergelijking van het verschijnsel van des morgens vrij rustig. Des avonds op het gewone uur in magnetischen slaap gebracht, zeide zij:

«Wel, heb ik het u vroeger niet gezegd dat ik u wel zou waarschuwen als het tijd was, om die koorts tegen te gaan? Dat zenuwverschijnsel van van morgen om zeven ure, was reeds het bewijs, dat, zoo de koorts van daag zijn gang gegaan had, ik er een gehad zoude hebben, zoo als er nog geen geweest was. Het ergste daarvan zoude geweest zijn, dat na dien aanval, de koorts onophoudelijk voortgeduurd zou hebben. Dan hadden wij dien gelukkigen tusschentijd, waarin het koortsbestrijdend middel moest worden toegediend, verloren. Nu moet ik dadelijk na de magnetische behandeling naar bed, want o ik ben vreesselijk moe.»

Na een vrij redelijken nacht, klaagde zij den volgenden dag zeer over vermoeijheid, loomheid en zwaarte in de beenen. Zij scheen van tijd tot tijd als in elkander te zakken, en konde zelfs zonder hulp

den trap niet af- noch opkomen. Later op den dag deed zich een onrustige gejaagdheid, met een zeer eigenaardigen angst, die nergens rust vond, voor, zoo zelfs dat zij tegen den avond, bij 't moeilijke van het trappenklimmen, toch onophoudelijk van boven naar beneden, en naauwlijks beneden zijnde, wederom naar boven ging. Altoos de eenzaamheid zoekende, en naauwlijks die gevonden hebbende, zocht zij weder de omgeving van iemand, zonder een woord te spreken. Van tijd tot tijd brak haar het angstzweet uit. Toen zij des avonds op het gewone uur werd gemagnetiseerd, zeide zij:

«Hebt gij van middag dat onrustig verschijnsel bij mij opgemerkt? Dat komt geheel overeen met dat, waarin ik verkeerd heb gedurende die dagen waarin het lijk van dien knecht, waarvan ik zoo geschrikt was, nog boven aarde stond. Het liefste was ik dan alleen, en toch zocht ik altoos ongemerkt, zonder te spreken, de nabijheid van iemand; ik meende steeds dat er iemand achter mij was.»

Men denke dat zij toen negen jaren oud was.

«Dat maakte, — dit is welligt niet opgemerkt — dat, wanneer ik naar boven ging, ik zulks evenwel nooit deed, of er moest iemand boven zijn. Deze angstige verschijnselen zullen voortduren, tot dat ik mijn laatste toeval of schok gehad heb, waarin gij, zoo als ik u reeds gezegd heb, verschijnselen waarnemen zult, welke tijdens en bij de begrafenis plaats gehad hebben.»

Op 29 Julij gaf zij op het laatste toeval te zullen krijgen. Gedurende al dien tijd, van 14 tot 29 Julij, was zij zeer onrustig en gejaagd, vooral des

avonds. Zij ging nooit naar boven of beneden, of zij volgde iemand, altoos omziende of er zich ook iemand achter haar bevond. Dit was hetzelfde verschijnsel, dat zich bij haar had voorgedaan, tijdens de verdrinkene boven aarde stond, hetwelk natuurlijk geen vijftien dagen geweest is. In verband tot dat verschijnsel en de werkende oorzaak, had het laatste toeval ook eerder moeten plaats hebben, maar om hare toegenomen zwakte, kon noch mogt het eerder geschieden. Langzaam naderde alzo de tijd, waarop het belangrijke toeval en verschijnsel plaats zoude hebben. Des avonds van den 26 Julij zeide zij:

«Over drie dagen moet ik mijn laatste toeval hebben, maar dit moogt gij mij niet, als de vorige, laten krijgen. Er zullen in dat toeval zeer belangrijke verschijnselen voorkomen, die wel der moeite waard zullen zijn, eens goed op te merken. Men zal er uit kunnen zien, hoe de indrukken, die eenmaal de ziel heeft ontvangen, na jaren worden wedergegeven. Het zal lang duren en van een geheel eigenaardigen aard zijn. Zoo gij mij nu dit, even als het vorige, liet krijgen, zoude het, zoo als mijn gestel thans is, veel te hevig werken. Eerstens om den langen duur, dien het hebben zal, ten andere omdat het mij zoo zoude aangrijpen, dat gij moeite zoudt hebben, mij uit dien toestand te krijgen. En dan ook zou naderhand, naar de plaats hebbende inzakking, de overspanning hieraan gevenredigd zijn, en mij op nieuw hevige koorts en bezorgen, waartegen moeilijk een doelmatig middel zoude zijn te vinden. Om deze reden moet het toeval

langzaam voorbereid worden, zoodat het dan op den 29 des avonds, ten half tien ure, van zelf ontstaat. Als men nu dat middel, om het toeval te doen krijgen, twaalf uren vroeger aanwendde, zoude ik dat toeval des morgens om half tien ure krijgen. Eigenlijk zoude zulks, in tijdsverband, des morgens schijnbaar beter overeenkomen, maar aangezien het toeval lang duren zal, en ik gaarne wenschte, dat gij er al den tijd bij bleeft, bereken ik daarom het avonduur. Deze oogenschijnlijke verschikking, met betrekking tot het verkrijgen van het toeval, zal vreemd schijnen voor hen die geen kennis van het magnetisme hebben, of die zich niet verwaardigen dit belangrijke verschijnsel in de natuur, dat tot zoo vele ontdekkingen, en vooral ook, wat den geest betreft, tot ware en betere kennis van vele duistere zaken kan leiden, — met den regten ernst te onderzoeken? Het is en blijft toch eene waarheid, dat wij deze verschikking in onze magt hebben, want zoo gij wildet, zoudt gij mij het toeval door uwe wilskracht en door op mijne zij te werken, oogenblikkelijk kunnen doen krijgen. Gij moet mij morgen ochtend een pleister in de zijde leggen, om half tien ure, ter grootte van een driegulden, bestaande uit een deel spaansche ~~av~~liegzalf en vijf deelen diachylonzalf; — die moet tot den volgenden morgen blijven liggen, en dan neemt gij een stukje diapalm pleister van dezelfde grootte, welke gij sterk beademmen moet, en legge die dan, na afneming van de pleister die er ligt, op dezelfde plaats. Die pleister blijft liggen tot 's middags één uur van den 29, dan neemt gij die

er af, en moet ge het zinken plaatje, dat gij mij soms geeft, na het sterk beademd en gemagnetiseerd te hebben, op dezelfde plaats leggen, en met een stuk kleefpleister bevestigen; ik zal u nader bepalen, wanneer gij het weg moet nemen.»

Tot inlichting dient, dat ik sedert lang een stukje zink, ter grootte van een driegulden had, hetwelk ik haar soms bij bijzondere omstandigheden, na hetzelfde sterk gemagnetiseerd te hebben, in de hand gaf, hetwelk haar kalm hield, en de zenuwverschijnselen deed bedaren. Inzonderheid maakte ik daar gebruik van, wanneer ik, tijdens haar magnetiseren, soms werd uitgeroepen. Intusschen was het wederom zeer belangrijk op te merken, hoe van oogenblik tot oogenblik er al meer en meer onrustige en angstige verschijnselen, in hevigheid klimmende, zich vertoonden. Ook deden er zich zenuwschokken, onder toenemende pijnen voor. Vooral was dit het geval na de plaatsing van het zinken plaatje. De pijn nam toen in klimmende mate toe, hetwelk voortduurde tot op het gewone uur, waarop ik haar des avonds magnetiseerde, te acht ure. Naauwlijks in den magnetischen toestand zijnde, zeide zij:

«Gij moet mij even voor half tien ure naar bed laten gaan; precies half tien zal ik het toeval krijgen, en dan moet gij zoo snel mogelijk het plaatje wegnemen. Hebt gij er nooit over gedacht dat dit toeval op een geheel ander uur, dan al de vorige verschijnt? Dat komt, omdat te tien ure de begrafenis plaats moest hebben; maar te half tien kwamen zij reeds, en daarom had dat toeval eigenlijk van

morgen moeten geweest zijn. Gij moogt mij nu niet langer dan tot juist negen ure magnetiseren.»

Even voor half tien uur ging zij naar bed. Juist met klokslag begon het toeval, in verschijnselen aanvankelijk aan het vorige gelijk, toen ik haar dit door dadelijke magnetische werking krijgen liet. Dadelijk bij den aanvang waren door mij de pleister en het plaatje weggenomen. Die hevige verschijnselen duurden niet lang, maar om de volgende verschijnselen, in verband tot de gesprokene woorden, tijdens het verschijnsel, duidelijk genoeg voor hem die zulks niet gezien heeft, weder te geven, is eene moeilijke taak. Daar zat zij in eens overeind, zeer benaauwd met strakke opene oogen. Nu zag en hoorde men iets, wat voor den opmerkzamen aanschouwer nooit te vergeten is. Men zag hier het voor veertien jaren gebeurde, dat zich toen in ziel en zenuwleven zoo diep had ingedrukt, op eene zoo eigenaardige aanschouwlijke wijze wedergeven, dat men zich bij het zien, zeer gemakkelijk haren toestand van die dagen kon voorstellen. Met eenvoudige bevoordingen, onder zeer eigenaardige gebaren, vertoonde zich nu wat op negenjarigen leeftijd, de ziel als indruk ontvangen had.

«Hoe laat is het?» was haar eerste uitroep, «even half tien, ja daar komen zij. Neen, zien wil ik hem niet meer, — neen, neen, — o hij was gisteren al zoo zwart, — ach, het was toch een goed mensch, — nu wordt hij weggebracht, en wij, wij zien hem nooit wederom, — ach, tante, — hij was toch zoo goed, — nooit krijgen wij zulk een knecht weêr, — is JACOB er nog niet?» (dat was de naam van een anderen ouden knecht).

«Hij moet eens zien, of zijn vader er nog niet is, — ach, wat zal die goede oude man bedroefd zijn, — ja waarlijk, daar is de goede oude man, — arme vader, arme vader, — daar, daar nemen zij nu de kist op, en dragen hem voor altoos de deur uit, — hoort dien goeden ouden man eens bedroefd zijn, — ach PIETER, ach PIETER, roept hij, en zij dragen de kist maar voort, — ach PIETER, mijn zoon, — gij, gij waart het waarin ik mijn eenigen troost nog op aarde had, en nu, nu moet ik u ook voor altoos missen, — hoor dien bedroefden vader eens, — ja tante, ik hield ook veel van hem, — het was een goede brave knecht, — JACOB, zult gij zorgen dat alles geregeld gaat, JACOB, kan ik daarop rekenen?»

Zij zeide den ouden knecht op zijde geroepen en hem zulks verzocht te hebben.

««Ja, RUKA, daar zal ik wel voor zorgen.»» «Nu, nu, zijn ze weg, nu zal ik intusschen zorgen voor het goed van den overledene, en zal bij de terugkomst den vader verzekeren, dat hier niets blijft, — het behoort alles den goeden ouden man toe.»

Hierna volgde eene rust van ruim drie kwartier-uurs, waarna zij eensklaps uitriep: «daar komen zij weder.» — Wederom kwam eene zeer korte rust.

«JACOB, is alles goed afgehoopen, — hoe heeft zich de oude man gehouden? Wat ziet hij er naar, bedroefd uit. — Neen — nu zou ik niet meer om hem lagchen kunnen, gelijk ik deed, toen ik hem voor eenige dagen zag. Wat zal die man, als hij straks heengaat, bedroefd zijn. — JACOB! zeg hem dat ik wel zorgen zal, dat al het goed van zijn zoon goed teregt zal komen. — Wat vast voorhanden was, heb ik in dien tus-

schentijd bijeengehaald, — zeg hem maar dat hij het gerust aan mij kan overlaten. O die goede oude man, hij heeft nu slechts te treuren over het verledene, — niets heeft hij meer, hij is thans heel alleen, geen aanspraak, geen hulp op zijn gevorderde jaren, — niets heeft hij meer, dan zich zelve uit de wereld te verliezen. JACOB? was de dominé op het kerkhof? heeft hij nog al een mooie aanspraak gedaan? » « ja, ja, mooi, zeer mooi, RIKA, maar wat hij gezegd heeft weet ik niet. » »

Een vrij rustige nacht volgde op dezen merkwaardigen avond. Het was die avond, waarop volgens hare opgaaf, het laatste toeval had plaats gehad, en ook daarmee was het plaatselijk en algemeen lichaamslijden opgeruimd.

Doch hoezeer het ziekelijke orgaan, waarin zoovele jaren het lijden bestaan had, thans door de laatste plaats gehad hebbende schokken of toevallen, in eene geheele vrije werking gekomen was, hadden wij evenwel nog met algemeene lichaamszwakte, als gevolg van al hetgeen plaats gehad had, te doen. Ook nam de verbetering van hersenzwakte niet dan zeer langzaam toe. Maar dagelijks een uur en langer soms magnetiserende, had ik in het vervolg, — daar hare genezing, uitgenomen een enkelen dag, nu ongestoord voortging, — de gelegenheid tot onderzoekingen van verschillenden aard, voor zooverre deze haar, in verband tot haren ziekte-toestand betroffen. Hier is de plaats om mede te deelen wat zij in den eerstvolgenden avond, na het laatste toeval, in haren magnetischen toestand sprak :

« Heb ik het niet gezegd, nog 24 toevallen, en

dan ben ik genezen? Ik verzeker u thans, dat ik, hoe zwak ook zijnde, gezond en volkomen genezen ben, en ik ook geen toeval meer zal krijgen. Neem er dadelijk de proef maar van, leg nu uw beide handen maar in de zijde, en magnetiseer zoo sterk als u mogelijk is, gij zult geen toeval meer verwekken. »

De proef werd door mij onmiddellijk genomen. Geen verschijnsel deed zich voor; alleen de klagt over een zeer sterk gloeiend plaatselijk gevoel, evenals van een pas genezen wond, die sterk gedeekt wordt.

« Weet gij hoe dat nu komt, dat gij geen toeval meer te weeg kunt brengen? Vroeger was de plaatsing van uw duim, ja, uw oog, met wilskracht op die plaats gevestigd, genoeg om het bloed dat er niet door kan, op te hoopen, waardoor het toeval dan ontstond. Maar nu de milt en die verstopte bloedvaten geheel vrij zijn, en door de zwelling der vaten, er geen drukking op de zenuwen meer bestaat, is de oorzaak, die de toevallen te weeg bracht, opgeheven. Nu de vochten in hun loop geen tegenstand meer vinden, geeft mij dit daar ter plaatse wel gevoeligheid, even alsof dat ingewand raauw of verwond is, maar toevallen van welken aard ook, zult gij daaruit niet meer zien ontstaan. Vindt gij nu dat verschijnsel van gisteravond niet zeer belangrijk? heb ik het u niet gezegd? het is alles zoo gebeurd. Zonderling dat ik van al het gebeurde, zoo min van dit laatste, als van de vorige toevallen, mij overdag iets kan herinneren, maar nu alles tot de kleinste bijzonderheden toe. De

oorzaak daarvan is deze: hoewel oogenschijnlijk, bij de toevallen de magnetische kracht en werking op-hield, was ik evenwel voortdurend onder dien invloed, slechts met eenige wijziging. De bestaande verschijnselen werkten onder dien invloed uit. Nu zal ik u van het toeval van gisteravond eene mededeeling doen. Gij herinnert u, dat ik vroeg: JACOB, heeft de dominé eene mooie aanspraak gedaan? Op verzoek van mijn tante, die ook destijds ziek was, en waar de wijkdominé bij kwam, heeft deze, getroffen door het ongeluk van den knecht, die gewoonlijk zeer trouw ter kerk ging, — aan de uitnoodiging om bij de begrafenis een woord in verband tot zijnen ongelukkigen dood te spreken, beantwoord. Nu weet gij hoe de dominé er bij kwam.»

Met dien dag, na deze laatste gebeurtenis, nam zij werkelijk in beterschap toe. Den 6 Augustus zeide zij, dat zij in November en wel op den 13 en 14 twee zeer onaangename dagen zou hebben. Met zekerheid kon zij evenwel niet opgeven wat er dan eigenlijk gebeuren zoude, evenmin als waarin dat onaangename bestaan zoude. Intusschen nam hare gezondheid dagelijks regelmatig toe. Evenwel scheen er altoos nog iets dat minder het ligchaam dan den geest betrof te bestaan. Hoezeer zij over haren verbeterenden toestand tevreden was, vond ik haar meestal, wanneer zij alleen was, niet opgeruimd. Dit was over haar toekomstig lot. Door verschillende hier niet te vermelden omstandigheden, bleef zij nog voortdurend bij ons. In haren magnetischen toestand was die bekommring over haar levenslot en toekomstige bestemming geheel geweken. Zij zeide dan:

«Ik ben zeker van nog eens onverwacht uit uw huis te gaan, maar hoe en wanneer zulks plaats hebben zal, weet ik niet, maar zeker ben ik er van, dat ik nog eens, en wel op het alleronverwachtst, naar Indië zal vertrekken; daar ligt mijne bestemming, dat heeft God zoo beschikt.»

Ik vroeg haar dadelijk, zoo hiertoe ooit gelegenheid bestond, of het warme klimaat geen nadeel voor haar hoofd zoude hebben:

«Wel neen, dan zoude ik al zeer slecht genezen zijn; daar zal mijn hoofd wel het minste lijden, maar mijn milt en lever eerder, en toch, ik zal er wel tegen kunnen. Wij hebben evenwel den tijd nog; maak u maar niet ongerust; het gebeurt vooreerst nog niet, maar gebeuren zal het zeker.»

Gedurende de maanden Augustus, September en October had er niets bijzonders plaats. Hare gezondheid en lichaamskrachten namen regelmatig toe; zij was vrolijk en opgeruimd. Elken avond magnetiseerde ik haar, zoo mogelijk, tot het onderzoek van menige zaak, die in verband tot hare ziekte stond, als van andere, niet bepaald haar betreffende, zaken.

In het begin van November evenwel scheen zij wederom, meer dan gedurende den laatsten tijd, zeer bezorgd over haar toekomstig levenslot. Den 4 November was zij buitengewoon vrolijk, en had zij zich met mijne kinderen zeer aangenaam onderhouden. Er was alzoo, noch door gesprekken, noch door lectuur, aanleiding tot een ernstige stemming geweest. Des avonds was zij gedurende het eerste half uur tijdens haren magnetischen toestand, niet alleen zeer opgeruimd, maar eenigzins vrolijk. Over ver-

schillende zaken sprekende, liet zij vooral zich uit over onschuldige genoegens van dien dag, door haar met de kinderen genoten. Niettegenstaande die tevreden stemming, zag ik haar op eens zichtbaar veranderen; zij zette zich in eene houding, alsof zij naar iets luisterde, en gaf zelfs geen acht op hetgeen ik tot haar sprak. In stille afwachting van den uitslag, bespeurde ik eene zeer groote toenemende benaauwdheid bij haar. Op het onverwachtst verzocht zij mij haar voor eenige oogenblikken uit haren slaap te brengen. Zij was toen overigens in haren wakenden toestand, zonder dat zij wist waaraan zulks toe te schrijven, ontsteld en vermoeid. Ik had veel moeite om haar eenigzins tot bedaren te brengen. Meer dan een half uur verliep er, voordat zij wat bedaard was en ik haar op nieuw in den magnetischen toestand konde brengen. Naauwlijks daarin zijnde, sidderde en trilde zij op nieuw, met een onbeschrijflijken angst op het aangezicht, zeggende:

«Het was vreeselijk, het was ijselijk om te zien.» Op mijne vraag wat vreeselijk was. «Wel, hebt gij niet gezien hoe ik naar iets luisterde? Het was mij of ik eene fluisterende stemme hoorde, zeggende:» ««Zie het oordeel van hen, die zich zelve van het leven berooven.»» «En toen zag ik zielen, afgestorvene wezens, aan eene onbeschrijflijke wanhoop, aan vreeselijke foltering, door eigen schuld te weeg gebracht, aan zichzelf overgelaten. Ik trachtte door een scherper blik en dieper onderzoek, er meer van te weten te komen, doch werd zoo angstig bij alles wat ik zag, dat ik u vroeg, mij zoo spoedig mogelijk te ontmagnetiseren.»

Nadat zij kalmer geworden was, bragt ik haar op nieuw in den magnetischen toestand, waarin zij buiten het bovengemelde, eene zaak ter sprake bragt, waarover gedurende al dien verloopenen tijd, van Augustus tot den 4 November, noch door haar gesproken, noch door mij gedacht was.

«Heb ik het vóór ruim drie maanden niet gezegd,» zeide zij, «dat ik 13 en 14 November twee zeer nare dagen zou hebben, en thans kom ik daarop terug. Het zullen twee zeer onrustige dagen zijn, dagen van eenen zwaren zielestrijd. Hoewel dit niet bepaald het stoffelijke, het ligchaam zelve betreft, zal evenwel de werking in en op het ligchaam niet weinig zijn. Op den eersten der dagen, zal ik vóór 12 à 1 uur niet willen opstaan, en dan gedurende dien dag voor een gedeelte niet zeer goed bij mijn hoofd zijn. Gij behoeft evenwel aan geen vroegere krankzinnige verschijnselen te denken. Ik zal alleen over mij zelve malende zijn, en op den tweeden dag zal ik vreeselijk onrustig en benaauwd wezen.»

Na die mededeeling was zij rustig en kalm: alleen had de magnetische behandeling van dezen avond veel langer dan gewoonlijk geduurd. De nacht was nu vrij rustig, en de volgende dag werd weder even vrolijk en opgeruimd doorgebracht als of er niets bijzonders gebeurd was. Op deze wijze verliepen de overige dagen en nachten tot den 13 November, naar welken dag ik verlangend uitzag. Met opzet had ik al die dagen, zelfs op den avond van dien dag, vermeden in haren magnetischen toestand te spreken over hetgeen volgens hare opgaaf, ons op den 13 November te wachten stond, vooral

daar zij mij gezegd had, dat het een zware zielestrijd zijn zoude, waaraan ik de gedachte niet wilde opwekken. In den regel stond zij vrij vroeg op, maar op den 13 November vond ik haar, op de kamer komende, nog te bed liggende. Op mijne vraag hoe zij thans zoo lui was, kreeg ik vrij kort af ten antwoord: «Ik heb van daag geen lust om op te staan; ik heb van nacht slecht geslapen, daarom blijf ik in mijn bed.»

Ik antwoordde haar dat ik wel wist dat zij wijzer was en wel opstaan zoude, dat het zeker maar gekheid van haar was, en zij zulks maar zeide om mij te plagen. Haar vragende of zij dan ziek was? sprak zij: «Neen, ziek ben ik niet, dat weet gij wel, en toch, ik sta niet op, ten minste vóór 12 of 1 ure stellig niet; — daar kunt ge op rekenen.»

«Nu, als ge zulk een lust tot luiheid gevoelt, wensch ik u een vrolijk te bed liggen», waarop ik de kamer verliet, niet weinig benieuwd wat die twee dagen zouden opleveren. Toen ik te half een te huis kwam, was zij juist bezig met op te staan. Niet lang duurde het of zij werd door een vreeselijken angst overvallen. Zij zeide op mijne vraag naar de oorzaak daarvan, die niet te kennen. Rusteloos liep zij straks heen en weder. Zij scheen wel, wat haar hoofd betrof. Zeer viel het in 't oog, hoe zij telkens om zich heen zag; vooral was dit opmerkelijk voor allen aan tafel. Terwijl wij het middagmaal gebruikten, zag zij gestadig om, dan naar de eene, dan weder naar de andere zijde, even als of zij iemand achter zich ontdekte. Hare antwoorden op elke tot haar gerigte vraag waren

kort, snel, even als van iemand, die door vrees gejaagd wordt. Zeide zij iets, of gaf zij op de tot haar, door wie dan ook, gerigte vraag, antwoord, dan was dit eenigzins verward en zonder samenhang. Hoe meer de avond naderde, hoe angstiger het haar werd. Gij begrijpt dat ik, toen zij des avonds op het gewone uur in den magnetischen toestand was, door nieuwsgierigheid gedreven, haar onmiddellijk vroeg naar de oorzaak der verschijnselen?

«Ik heb», zeide zij, «een zeer onrustigen benaauwden nacht gehad. Gedurig werd ik wakker en sliep dan weder zeer onrustig in, en toch had ik den vorigen dag niets gehad en over niets gedacht wat mij die onrust geven konde. Ik was, zoo als gij gemerkt zult hebben, van morgen onaangenaam gestemd, geen lust gevoelende om op te staan. Ik gaf u vrij kort af antwoord op uwe vragen en gevoelde mij lusteloos, denkende den geheelen morgen ziek te zijn. Zoo was mijn gevoel toen ik opstond. Na koffij gedronken te hebben, ging ik naar boven. Op mijn kamer komende, was het mij, even als of eene stem mij iets influisterde, wel zeer zacht, maar toch zoo hoorbaar, dat ik waarlijk meende dat er iemand op de kamer was. Ik ging iets verrigten om het mij uit de gedachten te zetten, want ik was, dit verzeker ik u, zeer goed wat mijn hoofd betreft. Weer hoorde ik dat getuister, maar iets harder. Nu begon ik op de kamer rond te zien of er ook iemand was, en thans hoorde ik voor de derde maal, maar toen ook zeer duidelijk, de volgende woorden: «Gij zult toch nooit gelukkig zijn, al zijt gij nu gezond en beter; het ongeluk zal u overal vervolgen, daarom

is het beter u zelve van het leven te berooven.» Ik beefde, zoodat ik bijna op mijne beenen niet staan konde, zag overal onstuimig om en verliet als eene bezetene de kamer, meenende dat mij iemand vervolgde. Sedert dat oogenblik nam de onrust gestadig toe, zoo als gij van daag wel gezien zult hebben. Ik hoorde, of meende ten minste gestadig te hooren, waar ik mij ook bevond, dezelfde stem, herhalende altoos hetzelfde woord. Op dit oogenblik is het voor het eerst van den geheelen dag, dat ik een weinig rust geniet en mijne ontroering iets minder is; ik zal evenwel in dezen nacht niet veel slapen. Op nieuw zal die onrust weder beginnen en morgen zal ik een regt onaangename dag hebben. Konde ik dan maar bidden, o! dat zoude mij troost en ligtenis geven! Het is nu ruim een jaar, dat ik niet heb kunnen bidden, en toch morgen, morgen avond na zeven ure zal, Gode zij dank, mijn moeilijke strijd gestreden zijn en dan zal ik wel kunnen bidden.»

Geen toestand is er waarin zoo zuiver de opregte waarheid op een zoo eenvoudige wijze wordt medegedeeld, als zulks in den magnetischen toestand geschiedt. Het herinneringsvermogen brengt dan het vroegere geheel, als ware het heden, helder voor den geest en wordt dan onder de levendigste en meest eigenaardige uitdrukkingen wedergegeven. Het is ons reeds hier uit de vroegere verschijnselen gebleken: de waarheid ligt sprekende op het gelaat en vindt een waarborg in de ongekunstelde mededeeling over plaatshebbende verschijnselen, als opgaaf van hetgeen gebeurd is. De volgende mededeeling geeft den schijn, als of zelfverwijt de oorzaak van haren

treurigen toestand geweest was. Gedeeltelijk is zulks hier niet te ontkennen, en toch zal het blijken, dat haar jeugdig onbezonnen, voorbarig handelen, meer dan berekend overleg, de oorzaak van een verschrikkelijke misdaad bij haren geliefde geweest is. Als men leest wat 13 en 14 Maart 1847 gebeurd is, vindt men de oorzaak van het bestaande zielelijden. Een brief die haar het vreeselijk plan, alsmede een, die haar het noodlottig uiteinde vermeldde, had haar al de jaren, tot heden veel strijd gekost, waarbij zij zich altoos de daad van haren minnaar verweet. Zij verzocht mij dien avond nog, haar vooral den volgenden dag zeer dikwijls toe te spreken. De nacht zou, volgens haar opgaaf, zeer onrustig zijn. Zij klaagde over hevige hoofdpijn, sprak verward, en betreurde zeer haar ongeluk, bewerende dat er voor haar op aarde nimmer geluk zijn zoude, zoodat zij het daarom maar beter vond, als zij maar altoos krankzinnig gebleven was, daar zij dan haar ongeluk niet gevoeld zoude hebben. Gedurende den volgenden dag kwam ik van tijd tot tijd bij haar. Hoe ik ook tot haar sprak, altoos kwamen de gesprekken op haar ongelukkigen toestand neder. Zij zeide mij toen, onophoudelijk tot zelfmoord gedreven te worden. Dit was mij een bewijs dat haar hoofd nog al in de war was, omdat zij tot heden toe buiten haar magnetischen toestand daarover nog nimmer gesproken had. Zij geloofde er zich zeer door te bezondigen en dit gevoel werd natuurlijk door mij zeer ondersteund. Intusschen op hare mededeeling van den vorigen avond vertrouwende, door haar gezegde: «morgen avond is mijn strijd gestreden», had ik alle bezwaren doen verminderen, en toch, zoo als blijken

zal, had ik wel wat te ligtvaardig gehandeld en gedurende dien dag wel wat meerdere zorg mogen hebben. Zij wilde dien middag niets eten, zeggende dat zij niets behoefde, niets waardig was, dat een zoo slecht mensch niet behoefde te eten, enz. Het was zeer duidelijk, dat er bij haar een koortsachtige toestand bestond. Hoe meer de dag ten einde liep, hoe meer de benaauwdheid klom. Tegen zeven ure begon zij door huis te loopen en schreeuwde het uit:

«Ach dat ik toch maar bidden konde! Ik kan niet bidden, ik wil niet bidden. O ik moet en kan niet bidden.»

De toenemende angstige toestand was zelfs zoo erg, dat zij van tijd tot tijd flauwten kreeg, waarin zij dan eenige oogenblikken bewusteloos bleef. Maar naauwlijks bijgekomen, riep zij, bijna half razende, onophoudelijk: «Ach, kon ik maar bidden.»

Eindelijk na eene langdurige flauwte, die de vijfde op dien avond was, sprak zij met tussehenpoozing, doch op eene zeer kalme wijze, in de houding van een biddende, zeer eerbiedig, de navolgende woorden: «O God, hoe zwaar heb ik gezondigd, en hoe vele zonden heb ik begaan. Zie toch in erbarmende genade op mij neder. Moge uw Zoon JEZUS CHRISTUS, in al de beproevingen der wereld, waaraan ik wellicht nog zal bloot staan, mij nabij zijn. Moge Zijne kracht mij leiden in alle wereldsche moeilijkheden. Moge ik op Hem vertrouwend, mij geheel aan Hem overgeven, en door Zijnen geest geleid, in U gelooven, als den eenigen Beschikker van mijn levenslot. Amen.»

Het scheen alsof er na het uitspreken van deze

woorden, eene verandering in haar gestel plaats had. Het benaauwde rusteloze hield meer op. Men moest van toen af, hare kalme stemming ziende, wel gelooven, dat zij volgens hare vroegere opgaaf, twee dagen doorleefd had, waarin een zware zielestrijd gestreden was. De overige tijd tot aan het gewone magnetiseeruur was vrij rustig. Zij was evenwel zoo moê, dat ik haar op haar bed moest magnetiseren, en sprak dien avond zeer weinig. Alleen verklaarde zij thans opgeruimd te zijn, en zeide dat hetgeen nog als hindernis tot volkomene genezing, haar in den weg stond, thans opgeruimd was. «Nu zal ik een rustigen nacht hebben, doch morgen den geheelen dag, zeer stil en afgetrokken zijn, en mij ook zeer zwak gevoelen, maar overigens zeer wel zijn, schoon bij groote drukte mijn hoofd een weinig in de war zijn zal. Morgen avond zal ik u het een en ander van deze twee laatste dagen mededeelen.» — De nacht en de volgende dag verliepen geheel overeenkomstig hare opgaaf, over het geheel vrij rustig. Aan den avond van den volgende dag, haar als naar gewoonte in den magnetischen toestand gebracht hebbende, hoorde ik van haar het volgende verhaal:

«Verleden donderdag, onmiddellijk na den eten, werd ik, zoo als ik u heb medegedeeld, onophoudelijk door eene hoorbare stem tot zelfmoord aangezet. Dit zou, omdat er voor mij op aarde geen geluk zijn zoude, het eenige middel zijn tot uitkomst. Die invloed werd zeer krachtig ondersteund door de hoop op het wederzien van hem, die zich om mij van het leven beroofd had, zoodat ik werkelijk begonnen was, aan dien onzichtbaren invloed

gehoor te geven. Ik wilde dus een einde aan mijn leven maken. Het was mij alsof ik, onder de toebereidselen daartoe, hoe langer hoe kalmer werd. Het middel dat mij daartoe dienen moest, was een touw in het ledikant. Op het punt zijnde om die schrikkelijke daad te volbrengen, bedacht ik dat ik de deur van de kamer niet gesloten had; dit wilde ik snel doen. Gedurende den tijd, dat ik mij met dit toebereidsel bezig hield, vernam ik van die stem niets, maar nu, nu ik de deur sluiten wilde, — o ik schrik er nog van, — het was mij alsof ik het nu, nog veel sterker, nog veel duidelijker dan toen vernam, — toen hoorde ik wederom, maar eene geheel andere, eene bestraffende stemme, alleen dit zeggende: « «Vreest gij God niet?» » » «Op deze woorden verbrak ik, daar ik te gelijk iemand naar boven hoorde komen, met eene ongelooftelijke snelheid het moorddadig middel, hetwelk gij onder het ledikant nog vinden kunt. »

Met siddering hoorde ik het verhaal aan, en ging en zocht en vond op de aangewezene plaats het touw, waarmede zij zich had willen verworgen. Bij mijn terugkomst vervolgde zij:

«Zoo men ooit aan een tweeledigen invloed gelooven mag, zal men hier een treffend voorbeeld er van vinden, en die twee verschillende magten, — weinigen zullen zulks betwijfelen, — bestaan, maar terwijl de eerste haar prooi door vernietiging van eigen leven, ten verderve had willen brengen, zoo toonde zich daarbij eene sterkere magt, die het goede wilde, en ter gepaster tijd, over het kwade wist te triomferen.»

En hiermede was de behandeling, wat de ligchamelijke ziekte betreft, gelukkig geëindigd. Op den 14 November was de behandeling die op den 13 December des vorigen jaars was aangevangen, gelukkig bekroond.

Later verhaalde zij mij nog, dat het gebeurde van dien dag een zoo grooten afschuw voor zich zelve bij haar te weeg had gebracht, dat zij in geen drie weken zich in den spiegel aanschouwen konde.

Na den 14 November nam haar herstelling dagelijks regelmatig toe. Er deden zich geen vermeldingswaardige verschijnselen meer voor. Alleen haar bezorgdheid over haar levenslot maakte, dat zij om vele redenen, hier niet te vermelden, nog voortdurend bij ons bleef. Dit was het ook wat mij gelegenheid gaf, om nog eenige onderzoekingen van verschillenden aard te doen, die in verband tot haar, en in andere opzigten, gewichtig zijn.

Eene daarvan in verband tot haar vind ik de vermelding waardig. Het betreft sommige daden, gedurende den krankzinnigen toestand verrigt. Nog ligt er toch een geheimzinnige sluier vooral over het plegen van moord op personen, waaraan zij niet zelden het meeste gehecht zijn. Op mijne vraag, hoe zij dacht over het ten uitvoer brengen van in krankzinnigen toestand genomene besluiten, ontving ik van haar tot antwoord:

«Het is mij moeilijk, daar de oorzaken van krankzinnigheid zoozeer verschillen, over anderen te oordeelen. Wat mij betreft, het door mij in dien toestand genomen besluit werd onmiddellijk tot het punt van uitvoering gebracht. Gij moet daarvan de

reden zoeken in de omstandigheid dat de krankzinnige zijn toestand niet zelden voor den gelukkigsten houdt. Ik kan u verzekeren, dat ik, toen ik op het ergst was, nimmer het ongelukkige van dien toestand gevoeld heb. Ik wenschte meestal dat elkeen zoo gelukkig zijn mogt, als ik vermeende te zijn. Dit maakte dat, zoo ik in dien toestand het er op aangelegd had, iemand van het leven te berooven, ik voorzeker het eerst daartoe dien gekozen zoude hebben, van wien ik het meeste hield. Hiervan kunt gij zeker zijn, dat dit, indien al niet allen, toch verreweg de meeste krankzinnigen doen. Ja voorzeker, zoo er een moord door hen geschiedt, brengen zij dien vooral ten uitvoer aan hen, aan wie zij in hunne gezonde dagen het meest verbonden waren.»

Op mijne vraag, wien zij dan wel, zoo zij ooit op moord bedacht geweest was, tot haren prooi gekozen zoude hebben, gaf zij, zonder zich een oogenblik te bedenken, ten antwoord:

«U, mijn Heer, en wel omdat gij mijn grootste weldoener zijt. U zoude ik daardoor even gelukkig, ja zoo spoedig mogelijk gelukkiger willen maken dan ik thans was. Want eerst wordt de mensch gelukkig na zijn dood. Voorzeker had ik in dien toestand mij zeer gelukkig gevoeld, door u een grooter geluk geschonken te hebben, dan gij in uwen tegenwoordigen toestand geniet. Geloof dit, dat, — hoe beklagenswaardig die toestand voor omstanders of families ook schijnen moge, — deze daarom voor de krankzinnigen, evenwel niet zoo ongelukkig en beklagenswaardig is als men algemeen denkt.»

Op mijne vraag of zij het dan zoo gelukkig en niet strafwaardig gevonden zoude hebben, als zij iemand van het leven had beroofd, en of zij niet geloofde, dat het de krachtige invloed van eenen boozen geest was, wanneer zulks geschiedde, zeide zij:

«Op de eerste dezer drie vragen, of ik het dan zoo gelukkig gevonden zoude hebben als ik iemand het leven benomen had? — zeg ik: zoo als ik nu denk en oordeel, dan volstrekt niet; maar, zoo als ik dacht in mijn krankzinnigen toestand, — en ik geloof, zoo als ik reeds zeide, dat de meeste krankzinnigen zoo denken, — dan zeg ik: ja. In dien toestand had ik stellig gedacht geen grooter weldaad aan een weldoener te bewijzen, dan hem, — even als allen die ik lief had, van het leven te berooven. Daardoor waande ik hem gelukkiger te maken dan ik zelf was, met de stellige hoop, dat na mijnen dood, met mij een weldoener, of geliefde, eenmaal hetzelfde geluk zou genieten, hetwelk ik hem uit dankbaarheid of liefde geschonken had. Zie, daarin vindt gij het antwoord op uwe tweede vraag, of het geen strafwaardige zonde is. Neen, er ligt niets strafwaardigs in, omdat de krankzinnige het in de vaste overtuiging van het welzijn en geluk van den geliefde te bevorderen, gedaan heeft, behalve dat er ook geen dood plaats heeft, zonder de toelating van de Hoogere beschikking Gods. Wat nu uw derde vraag betreft, of zulks door den invloed eener booze magt geschiedt, dat is een zeer moeilijk te beslissen punt. Dat er een, een kwaden invloed oefenende magt bestaat, heb ik zelve ondervonden, maar wees daar ook zeker van, dat ook deze onder den invloed van een magtigen wezen

bestaat, die uit een toegelaten kwaad, niet zelden een grooter goed, al is zulks op dat oogenblik voor den mensch niet zichtbaar — voortbrengt. De van het leven beroofde moge hiervan het offer zijn, maar dit gebeurt dagelijks, meer nog door niet dan door wel krankzinnigen. Hoe vele braven worden niet het slagtoffer van geweld? Ook dan heerscht er een duivelsche, zegevierende boosheid, die gebruik maakt van hare overmagt, en niet zelden om een wereldsch oogmerk te bereiken. Dit kan men teregt eene duivelsche boosheid noemen, omdat het eigenbelang tot het volbrengen van het kwaad drijft. Een krankzinnige daarentegen handelt uit de overtuiging van wel te doen, en toch moet gij gelooven, dat dit zoowel als bij een krankzinnige niet dan onder Hoogere Goddelijke toelating geschiedt. Evenwel is het onderscheid zeer groot. Bij den waanzinnige geschiedt het, uit de overtuiging van goed te doen, terwijl het in de tegenovergestelde gevallen, meestal eigenbelang en baatzucht is. De krankzinnige kiest gewoonlijk, zoo al niet brave en deugdame mensen, dan ten minste dezulken die hij lief heeft, in den waan van zijn slagtoffer gelukkig te maken. Een verneemde dankbaarheid brengt hem tot dat besluit. In het tegenovergestelde geval worden niet zelden braven en deugdzamen, uit nijd of eigenbelang opgeofferd ter verwijdering van zulken, die om welke redenen dan ook, hem in den weg staan. Dit evenwel zoude tot een onderzoek leiden, dat zeer veel moeilijkjes hebben zou, en wel omdat het de grenzen zoude betreffen tusschen de vrijwillige mensche-lijke daden en Goddelijke beschikking.»

Nog deed ik onderzoek naar verschillende soorten en oorzaken van krankzinnigheid, doch niet tot haar zelve behoorende. Onder anderen, wat uitkomst en voorspelling aangaat, meende ik het niet onbelangrijk te vernemen: hoe zij in den aanvang der behandeling, met eene zoo stellige zekerheid den dag harer genezing had weten op te geven, wat hare krankzinnigheid betrof, doch niet wat betrekking had op haar laatste toeval. Hoewel gedeeltelijk reeds ingelicht, wilde ik daaromtrent nog gaarne iets stelligers er van weten:

«Verlies niet uit het oog, zeide zij, dat de eene uitspraak de zenuwen en hersenen, de andere de bloedvaten en bloedsomloop, in verband tot de milt betrof. Toch zal het u uit de beantwoording blijken dat beide op een en dezelfde grond steunden. Beide genezingen zouden dan eerst volkomen zijn, wanneer al de vochten in hun volkomen omloop hersteld waren. Wat de eerste betreft, die der zenuwen namelijk, — ik kon dit volgens bepaalde aanwijzing mededeelen. De verkregene mededeeling, openbaring, of hoe men het ook noemen wil, toonde dit genoeg. Ik zag dadelijk, dat op den 10 Mei alle verstoringen in den omvoer van zenuwvochten in de hersenen zoude ophouden, zoo als ik vroeger reeds zeide. Later zag ik even goed, dat er vier en twintig belangrijke toevallen komen moesten, alvorens de bloedvaten in de milt even vrij hunne werking zouden doen, als die der zenuwen voor de hersenen. Onmogelijk was het mij echter met zekerheid op te geven of ik deze zoude kunnen doorstaan. Vooral met het oog op hetgeen ik reeds geleden had, zoude, zoo

als gij gezien hebt dat gebeurd is, — de tijd van het krijgen der toevallen zeer verschillen. Daar zulks geheel afhangen zou van den invloed van elk toeval op het ligchaam, was het mij niet doenlijk den juisten tijd te bepalen. Hoe moeilijk het ook in de zenuwen mogen aan te wijzen zijn, zoo verzeker ik u dat er in de zenuwen even als in de bloedvaten, een voortdurende rondgaande vloeistof in beweging is, en wel tot in de fijnste onzichtbare zenuwtjes. Om de ongelooflijke fijnheid, is dit nergens beter dan uit ziekteverschijnselen te bewijzen. Juist daarom konde ik den dag mijner genezing bepalen, omdat ik zag dat op dien dag de stoornis van de bestaande verstopping der zenuwen, die op de hersenen werkten, opgeruimd zoude zijn, en de vloeistof door de zenuwen van het hart opgevoerd, vrij door de hersenen en ruggemergszenuwen werken zoude. Daar dit nu op den bepaalden dag gebeurd is, moet u dit tot een bewijs zijn, dat het zoo en niet anders met de gestoorde vloeistof der zenuwen, die de krankzinnigheid te weeg bragt, gelegen was. Als men nu naauwkeurig opmerkt, vindt men in dit verschijnsel eene naauwkeurige overeenkomst met het latere, daar de stoornis in den bloedstroom gelijk stond. Toen het laatste toeval had plaats gehad, waren de bloedvaten open, en daar de oorzaak tot toevallen hierdoor was opgeruimd, konde noch door uw invloed, noch uit den aard der natuur meer een toeval ontstaan. De hindernis voor die ophooping was weggeruimd, en alzoo was de bloedstroom voor dat ingewand even vrij als zulks bij de zenuwvloeistof voor de hersenen was. Hoe die zenuwvloeistof daar tijdens de krankzinnigheid werkte, hebben wij reeds opgegeven.

Als bewijs van de stoornis der rondgevoerde zenuwvloeistof door de hersenen, dient thans nog, dat ik, zoodra ik schrik of mij boos maak, onmiddellijk voor korter of langer tijd, eene ligte vlaag krijg van waanzinnigheid. Er wordt dan een eigenaardig gevoel in de hersenen veroorzaakt door de zoo lang ziek geweest zijnde zenuwen, die zich dan krampachtig zamentrekken. De hersenen, hoewel genezen, zijn tegenover die krampachtige zamentrekking der fijnere zenuwtjes te zwak, om de aangevoerde zenuwvloeistof te kunnen verwerken. Dit geeft tijdelijke zwelling en ophooping, die dan voortduurt tot dat de krampstaat ophoudt, waarna de vloeistoffen wederom hunne vrije werking hernemen.

»Wat dunkt u dat gebeuren zoude zoo de zenuwvloeistof in den mensch, niet even gelijk het bloed, tot in de fijnste vaatjes rond gevoerd werd? Mijns inziens zoude de zenuwvloeistof zich of moeten ontlasten aan haar einde, of, wanneer dit niet gebeurde, ophooping te weeg moeten brengen. In het eerste geval zoude een gedeeltelijke of geheele verlamming, door verlies van zenuwvloeistof het gevolg worden. In het tweede geval zoude er een voortdurende prikkeling, verdooving of tinteling ontstaan, gelijk men waarneemt bij drukking of stooting der zenuwen, die veroorzaakt wordt door dat er geen omvoer bestaat. Daaruit wordt een tijdelijke werkeloosheid, gevoelloosheid, of verlamming te weeg gebracht, eveneens als er bij doorsnijding van eene groote zenuw, een verlamming van het deel, waartoe deze behoort, ontstaat. De eenige oorzaak dus van verlamming bestaat in het verbreken

van den geregelten omvoer der zenuwvochten.»

Tot in het genot van eene ongestoorde gezondheid teruggekeerd, bleef zij de eene maand na de andere, het eene jaar na het andere, nog voortdurend bij ons inwonen. Bijzondere omstandigheden gaven aanleiding dat haar verblijf langer duurde dan wij bij den aanvang gedacht hadden. Intusschen bleef hare gezondheid gestadig toenemen. Er stond haar thans niets in den weg dan een groote bezorgdheid over hare toekomstige bestemming, daar zij wel begreep dat zij niet altoos ten onzent zou kunnen blijven. In haren magnetischen toestand hield die bezorgdheid dadelijk op; zij verzekerde mij dan altijd, dat, schoon de wijze waarop zulks plaats hebben zoude, haar geheel onbekend was, zij er zeker van was, van nog eens, en wel op het onverwachtst, naar Oost Indiën te zullen gaan, en daar een zeer goede betrekking te krijgen, ja er zelfs te huwen en gelukkig te leven. Dit maakte dat ik haar dikwijls, als zij de toekomst met zorg inzag, zeide: «wees maar niet bevreesd, wellicht gaat gij nog eens naar de Oost, en daar eenmaal zijnde, ben ik over uw toekomstig lot niet bezorgd.»

Weinig vermoedde ik in den morgen van den 14 October 1853, dat ik bij het bezoeken mijner patiënten, eene ontmoeting zoude hebben, die de door haar gedane voorspelling vervullen, en de gewenschte verandering in haar levenslot brengen zou. Ik vond in dien morgen, bij Mevr. G., hare dochter, Mevr. E., eene mij onbekende dame, vroeger uit Indiën hier gekomen, en thans op het punt derwaarts te kee-

ren. Zij vroeg mij of ik, daar ik op zoovele plaatsen kwam, niet iemand wist, die lust zoude hebben om met haar naar Indië mede te gaan, en geschikt was om de zorg voor een klein meisje gedurende de reis op zich te nemen. Ten gevolge van dit gehouden gesprek, zeg ik, te huis gekomen, onder het koffijdrinken, half schertsende: «RIKA, als gij nu lust hebt om naar Indië te gaan, dan heb ik een goede gelegenheid voor u.» In waarheid wist ik niet wat ik hoorde, toen zij, zonder zich te bedenken, zeide: «ja, graag, heel gaarne.» Geen twee dagen vroeger, toen ik zeide: «o gij gaat nog eens naar Indië,» was haar antwoord als altoos geweest: «nooit in der eeuwigheid, daar heb ik geen familie of iemand die ik ken; voor geen geld van de wereld ga ik in zoo een vreemd land, ik zou een ieder hartelijk bedanken.» Intusschen hadden onze gesprekken over en weder gehouden ten gevolge, dat zij bij genoemde dame klaar kwam, en met haar naar Indië zou reizen. Dit gaf natuurlijk veel drukte; binnen veertien dagen moest een Oostersche uitrusting klaar zijn. Op 22 October 1853 verliet zij gezond, vrolijk en opgeruimd, en voor haar herstel en het vele genotene zeer dankbaar en diep aangedaan, onze woning. Zij zeilde op den 1 November uit, en kwam op 7 Februarij 1854 gelukkig en gezond te Batavia aan. Reeds den volgenden dag had zij daar een allervoordeeligste betrekking bij eene in zeer hoogen rang geplaatste familie, waar zij twee jaren bleef. Juist op 1 November 1855, dus twee jaren nadat zij uit onze woning en het Vaderland vertrok, verliet zij die woning om een eigen huis te

betrekken. Zij trad in het huwelijk met den Heer J. I., hoofdonderwijzer, met wien zij tot heden gelukkig leeft. In al de tot heden vervlogen jaren geniet zij eene volkomene gezondheid. Niettegenstaande het Oostersche klimaat heeft zij nooit van hoofdpijnen geweten. Wel was zij van tijd tot tijd, ten gevolge van verschillende omstandigheden, lijdende geweest. Verschijnselen van leveraandoening bleven haar niet vreemd in het Oosten. Vier malen is zij moeder geworden, doch zij moest het verlies van drie kinderen betreuren. Gelukkig in het bezit van een kind dat Gods goedheid schonk en spaarde, leeft zij daar. Zoo vond zij hare uitspraak van eens onverwacht naar Indië te zullen vertrekken vervuld in veertien dagen. Wat kon toch meer onverwacht zijn dan haar heengaan? Daartoe moest mijn bezoek dienen bij eene patiënte, bij wie ik juist eene dame aantrof die naar Oost-Indië zóó spoedig zou vertrekken, en mij over een geschikt meisje aansprak.

Hoe vreemd was het ook dat zij tegen alle hare vroegere denkbelden in, terstond besloten was, om binnen den korten tijd van veertien dagen, naar het vreemde werelddeel uit te zeilen!

Met de laatste mail ontving ik een brief van haar, gedateerd 26 Augustus 1868, waarin zij mij niet alleen hare gezondheid meldde maar ook mededeelde, dat zij op nieuw moeder hoopte te worden.

Met zeer vele mededeelingen zoude ik dit geschiedt nog hebben kunnen uitbreiden, doch ik meende mij alleen te moeten bepalen tot de geschiedenis der gemelde patiënte. Ik kan niet twijfelen of men zal, — waar de juiste uitkomsten der voorspellingen zoo bevestigd werden — moeten bekennen, dat het magnetismus onder goede leiding een niet te verwerpen krachtig middel ter genezing kan zijn. Hoeveel geheimzinnigs er oogenschijnlijk in gelegen moge zijn, kan het in menig opzigt brengen tot belangrijke slot-sommen. Dat hierin onder hoogere leiding, een kracht zich openbaart, die zelfs tot gewigtige wetenschappelijke ontdekkingen dienstig kan zijn, is de overtuiging waarin de behandeling dezer patiënte mij zeer heeft versterkt.

